ITALO CALVINO

A kettészelt őrgróf

Fordította:
Telegdi Polgár István

Rajzolta:
Bognár Géza

Megjelent:
Rakéta Regényújság
1981./16-18. számában

ITALO CALV1NO (ejtsd: kálvino) olasz író, 1923-ban született. A világháborúban csatlakozott a partizánokhoz, s ez az élménye ihlette első írásait. Itáliai népmeséket gyűjtött és ültetett át olasz irodalmi nyelvre. A mesék világának groteszk, tündén elemeit gyakran illeszti műveibe; félig mitikus népi hősöket teremt. A műfaj adta lehetőségeket az általánosabb érvényű számvetés igényével megírt meseregényeiben aknázza ki. *A kettészelt őrgróf* a megosztott világ, a lelki-világnézeti tudathasadás keltette nyugtalanság kivetítése.

1

Javában dúlt a háború a törökök ellen. Nagybátyám, Medardo di Terralba őrgróf Bohémia fennsíkján ügetett éppen, egyenest a keresztény táborba tartott. Mögötte csatlósa, Curzio. Az opálos, mozdulatlan levegőeget alacsonyan szálló fehér gólyacsapatok szelték át.

– Miért e sok gólya? – kérdezte Medardo Curziót. – Hová repülnek?

Nagybátyám újonnan érkezett, most vonult be éppen – néhány szomszédos hercegnek kívánt ezzel kedvében járni, akik érdekelve voltak e háborúban. Az utolsó keresztény kézben levő várban kapott egy lovat meg egy csatlóst, és most a császári hadiszállás felé tartott, hogy ott jelentkezzék.

– A csatamezők felé szállnak – válaszolt komoran a csatlós. – Kísérőink lesznek az egész úton.

Az őrgróf olyasmit hallott, hogy ezekben a messzi országokban szerencsés jelnek tekintik a gólyák röpülését. Szeretett volna hát elégedettnek látszani, de akarata ellenére is nyugtalanság fogta el.

– Mi a csoda vonzza vajon a harcterekre a gázlómadarakat, Curzio? – kérdezte.

– Immár ők is emberhúst esznek – válaszolt a csatlós. – Így van ez, amióta az éhínség letarolta a mezőket, a szárazság

elapasztotta a folyókat. Ahol hullák vannak, a gólyák, flamingók és darvak felváltották a hollókat meg a keselyűket.

Nagybátyám ifjúságának tavaszát élte éppen. Ebben az életkorban az ember érzései teljes összevisszaságban kavarognak, még semmi sem választja el a jót a rossztól; ilyenkor minden élményt – a gyászosat s kegyetlent is – az életöröm lüktető forrósága járja át:

– És a hollók a keselyűk? – kérdezte. Meg a többi ragadozó madár?… Hová tűntek? – Sápadt volt, de a szeme fénylett.

A csatlós, sötét bőrű, bajuszos katona sosem emelte fel a tekintetét.

– Minthogy fölfalják a pestisben elpusztultakat, hát őket sem kíméli a döghalál – mondta. Dárdájával néhány sötétlő bokorra bökött; ezekről a bokrokról, ha jobban szemügyre vette őket az ember, kiderült, hogy nem lombok, gallyak, hanem tollak és összeaszott, karmos madárlábak. – Lám, nem tudhatni, melyik pusztult el hamarább: a madár-e vagy az ember? Ki tudja, vajon

melyikük vetette rá magát a másikra, hogy szétmarcangolja? – tette hozzá:

A lakosságot pusztító dühöngő pestis elől egész falvak menekültek ki a mezőségekre, s ott érte őket a halál. A kopár síkságon állati csontvázak s meztelen, daganatoktól elcsúfított férfi- meg női testek hevertek szerteszét: s ami eleinte érthetetlennek látszott: tollasak voltak ezek a hullák, igen, mintha fekete tollak és szárnyak nőttek volna ki a vézna, szikkadt karokból és bordákból. A dögkeselyűk teteme keveredett el így az emberi holttestekkel.

A harcok nyomai is egyre sokasodtak. Lassúbbra kellett fogni az ügetést, mert a két ló minduntalan ficánkolt és megbokrosodott.

– Mi ütött a lovainkba? – kérdezte Medardo a csatlósát.

– Uram – válaszolt amaz –, semmitől sem undorodnak úgy a lovak, mint társaik belső részének szagától.

Valóban, az ösvény, amelyen poroszkáltak, telis-tele volt lótetemmel; némelyikük hanyatt, patáit égnek meresztve hevert, a többi hasmánt, földbe túrt pofával feküdt.

– Vajon mért épp ebben a helyzetben döglött meg a legtöbb, Curzio? – kérdezte Medardo.

– Amikor a ló érzi, hogy hasba szúrták – magyarázta Curzio –, igyekszik visszatartani a belső részeit. Hogy a belük ki ne omoljon, némelyek földre hasalnak, mások meg hanyatt fordulnak. De a halál így sem késlekedik elragadni őket.

– Tehát ebben a háborúban elsősorban a lovak hullanak?

– A török szablyákat mintha csak épp arra kalapálták volna, hogy fölhasítsák a lovak hasát. Arrább majd láthatjuk az

emberek hulláit is. A lovaké az elsőség, csak utánuk következnek a lovasok. De íme, előttünk a tábor.

A látóhatár szélén ott emelkedtek a legmagasabb sátrak csúcsai, császári zászlókat lobogtatott a szél, füst gomolygott az ég felé.

Ahogy tovább Ügettek, látták, hogy a legutóbbi csata szinte valamennyi halottját már eltakarították. Csak néhány elszórt emberi tag hevert a tarlón, főleg ujjak.

– Lépten-nyomon egy-egy ujj mutatja utunkat – szólalt meg ismét nagybátyám. – Mit jelenthet ez?

– Az élők – Isten bocsássa bűnüket – lenyisszantják a halottak ujját, hogy leszedhessék gyűrűiket.

– Állj! Ki vagy? – mordult rájuk egy őrszem; köpenye csupa penész és moha, mint valami északi szél verte fakéreg.

– Éljen a császári szent korona! – kiáltotta Curzio.

– Halál a szultánra! – felelt az őrszem. – Kérlek benneteket, ha a parancsnokságra értek, szóljatok érdekemben, s kérdezzétek meg, küldik-e végre a váltást; már gyökeret eresztett a lábam!

A lovak immár vágtában nyargaltak. Menekültek a légyfelhők elől, melyek zümmögve-dönögve köröztek az ürülékdombok fölött.

– Sok derék vitéznek még itt a tegnapi bélsara a földön, ők maguk meg már fönn járnak a mennyekben – jegyezte meg Curzio, és keresztet vetett.

A tábor bejáratánál kétoldalt nyitott sátrak sorakoztak, előttük kócos, telt idomú nők hosszú brokátruhákban, a mellük meztelen. Kiabálva, nevetgélve fogadták őket.

– Ezek a kurtizánok sátrai – mondta Curzio. – Nincs a kerek világon még egy hadsereg, melynek ily szép kurtizánjai volnának.

Nagybátyám majd kiesett a nyeregből, feje egészen hátracsavarodott, úgy bámulta őket.

– Vigyázat, uram! – tette hozzá a csatlós.

– Olyan koszosak és nyavalyásak, hogy még a töröknek se kellenének hadizsákmányul. Immár nemcsak csupa lapostetű, poloska és kullancs a testük, de még zöldgyík és skorpió is fészkel tán rajtuk.

Elléptettek a tábor ütegállásai előtt. Esteledett. A tüzérek épp a komiszlevesüket készítették: répát főztek az aznapi nagy lövöldözésben átforrósodott kőhajítók és ágyúk bronzcsövén.

Földdel megrakott szekerek érkeztek, a tüzérek nekiestek, és átszitálták a rakományt.

– Már fogytán a lőpor – magyarázta Curzio –, de a csatamezők földjét annyira átitatta, hogy abból nagy igyekezettel néhány töltetnyit még elő lehet teremteni.

Ezután az istállókhoz értek. A sok légy között fáradhatatlanul serénykedtek a lófelcserek: összevarrták, megfoltozták, aztán forró szurokkal bekenték a sebesült állatok bőrét. Minden és mindenki nyerített és rúgkapált – a doktorok is.

A gyalogság sátortábora elég messzire esett innen. Napnyugta volt, a katonák kint ültek a sátrak előtt, langyos vízzel telt dézsákban áztatták a lábukat. Mindig, éjjel-nappal, teljes készenlétben találhatta őket bármiféle váratlan riadó: így most, a lábfürdő alatt is fejükön sisak, kezük meg a dárdát markolja. A nagyobb sátrak előtt tisztek rizsporozták a hónaljukat, s csipkés legyezővel hűsítették magukat.

– Ez nem az elnőiesedés jele náluk – jegyezte meg Curzio –, ellenkezőleg: épp azt akarják mutatni, hogy a durva katonaélet viszontagságai közt is otthonosan érzik magukat.

Terralba őrgrófot rögtön a császár színe elé vezették. Őfelsége díszes faliszőnyegekkel és trófeákkal díszített sátrában épp az elkövetkező csaták tervét tanulmányozta a térképeken. Az asztalokat teljesen ellepték e szétgöngyölített térképek, a császár gombostűket tűzdelt rájuk – egyik tábornoka tartotta a tűpárnát. A tűk annyira ellepték a térképeket, hogy szinte semmi sem látszott már belőlük; így, ha le akartak valamit olvasni róluk, előbb el kellett távolítani a tűket, s aztán újra beleszurkálni. Hogy ebben az ide-oda tűzésben-rakosgatásban valamelyest szabadon maradjon a kezük, mind a császár, mind

pedig a tábornokok ajkuk közé szorítva tartották a tűket, s ezért csak dünnyögve tudtak beszélni.

Őfelsége, amint megpillantotta az előtte térdet hajtó ifjút, valami kérdő dünnyögést hallatott, aztán szaporán kiszedte szájából a tűket.

– Felség, ez a lovag az imént, érkezett Itáliából – hangzott a bemutatás. – Terralba őrgróf, a genovai tartomány egyik legelőkelőbb családjának sarja.

– E perctől kezdve hadnagy.

Nagybátyám vigyázzba pattant, összevágta sarkantyúit, miközben őfelsége széles királyi taglejtésétől valamennyi kiteregetett térkép hirtelen összegöngyölődött és legurult az asztalról.

– Ezen az éjszakán Medardo – ámbár fáradt volt – későn tért nyugovóra. Fel-alá járkált sátra előtt, hallgatta az őrszemek kiáltásait, a lovak nyerítését s az álomba merült katonák szaggatott motyogását. Felnézett a csillagos égre, Bohémia egére, újonnan kapott rangjára gondolt, a holnapi csatára, s eszébe jutott távol hazája is, a patakok partján susogó nádrengeteg. Sem honvágy, sem kétség, sem nyomasztó előérzet nem háborgatta szívét. A dolgok még teljességükben és határozottságukban mutatkoztak előtte – s ilyen teljes és határozott volt ő maga is. Ha előre látja borzalmas sorsát – tán még azt is természetesnek és tökéletesnek tartja, bármilyen fájdalmas is. Belemeresztette szemét az éjszakába, arra fordult, amerre az ellenség táborát sejtette, s karját keresztbe fonva elégedetten markolászta a vállát; örült a távoli és változatos valóság biztos ígéretének – annak, hogy máris ott áll e tünékeny változékonyság kellős közepén.

Szinte érezte, mint hömpölyög lábánál a kegyetlen háborúban kiontott vér, ez az ezernyi értől duzzadó vérfolyam; hagyta, hogy hullámai körülnyaldossák – és szívében nem volt sem gyűlölet, sem könyörület.

2

A csata pontban délelőtt tíz órakor kezdődött. Medardo hadnagy magas nyergéből végigtekintett a keresztesek ütközetre kész hosszú sorain, s arcát odatartotta a bohémiai szélnek; por- és pelyvaszagú volt ez a szél, mintha csak valami szérűskert felöl lengedezne.

– Ne forduljon hátra, uram! – kiáltott rá Curzio, akit immár őrmesteri rangban osztottak melléje; hogy a kissé túl határozott, kifogást nem tűrő hangon enyhítsen, csendesen hozzátette: – Azt mondják, ütközet előtt ez nem hoz szerencsét.

Valójában nem akarta, hogy az őrgróf észrevegye: a keresztény hadsereg jószerivel csak ebből az egyetlen hadoszlopból áll, s a tartalék mindössze néhány, osztagnyi elcsigázott gyalogos; nem akarta, hogy elbátortalanodjék.

De nagybátyám a messzeségbe nézett, a láthatár szélén emelkedő porfelhőt figyelte, s ezt gondolta: „íme, az a felhő a török, igazi törökök, ezek pedig, akik itt bagót köpködnek mellettem, a keresztesek veteránjai; a trombitaszó, mely most felharsan, az ütközetet jelenti, életem első ütközetét; ez a dübörgés és rázkódás, ez a földbe fúródó hullócsillag, melyet a veteránok s a lovak is unott közönnyel szemlélnek – ez ágyúgolyó, az első ellenséges ágyúgolyó, mellyel találkozom. Csak ne jöjjön a nap, amikor azt kell mondanom: – Ez pedig az utolsó.”

Már kivont karddal vágtatott a sík mezőn, tekintetét a füsttengerben hol eltűnő, hol újra előbukkanó császári lobogóra szegezte, miközben a keresztény tüzérség ágyúgolyói feje fölött röpködtek a magasban, az ellenségé meg már bele-beletéptek a keresztények arcvonalába, becsapódásaik nyomán ernyő alakú földtömeg szökkent égnek. Most ezt gondolta: „Meglátom a törököket! Meglátom a törököket!" Semmi sem okoz akkora örömöt az embernek, mint az a tudat, hogy van ellensége; s aztán megpillantani az ellent, s meggyőződni, vajon tényleg olyan-e, mint elképzeltük.

Nos, igen, most meglátta őket. Két török egészen közel került már. Lepellel borított lovon ültek, előbb fekete-sáfrány csíkos ruhájuk és kerek kis bőrpajzsuk tűnt szembe, aztán már látni lehetett turbánjukat is, meg okkerszín arcukat, bajszukat, mely egészen olyan volt, mint ama terralbai atyafié, akit csak úgy hívtak: „Miska, a török." Az egyik rögtön fűbe harapott, a másik pedig megölt egy keresztest. De jöttek a többiek is, isten tudja hányan, s a harc most kézitusává alakult. Hogy látta a két törököt – mintha már valamennyit látta volna. Hisz ők is csak katonák, felszerelésük a szokásos hadi felszerelés. Arcuk pirospozsgás és dacos, mint a parasztoké. Ami látnivaló volt rajtuk, azt Medardo immár látta; akár haza is térhetett volna hozzánk Terralbába – tán még el is éri a fürjek vonulását. 0 azonban a háborút választotta. Csak vágtatott, elhárítva a szablyák suhintását, mígnem egy alacsony, gyalogos török került elébe. Ezt megölte. Aztán, hogy látta, mi ennek a módja, egy magasabb termetű, lovas török után vetette magát. Rosszul tette.

Mert a kicsik voltak a veszedelmesek. A lovak alá bújtak, s szablyájukkal felhasították az állatok hasát.

Medardo lova egyszer csak megtorpant, és szétvetette négy lábát. – Mi ütött beléd? – bosszankodott az őrgróf. Curzio épp most érte be, s lemutatott: – Nézzen csak oda, uram. – A ló valamennyi zsigere már a földön hevert. Szegény pára fölnézett gazdájára, aztán lehorgasztotta fejét, mintha csak fel akarná legelni saját belsőrészeit; de ez csak amolyan hősi mozdulat volt: leroskadt és kimúlt. Medardo di Terralba egyszeriben ott állt gyalogosan.

– Itt az enyém, hadnagy úr – mondta Curzio, de nem tudta megállítani lovát; egy török nyíl megsebezte, lezuhant nyergéből, az állat meg elvágtatott.

– Curzio! – kiáltott fel az őrgróf, s odalépett csatlósához, aki a földön elterülve nyöszörgött.

– Ne törődjék velem, uram – szólt a legény. – Reméljük, kerül még a kórházban némi törköly. Egy csöbörrel jár minden sebesültnek.

Nagybátyám belevetette magát a forgatag kellős közepébe. A csata kimenetele bizonytalan volt. A kavargó zűrzavarban úgy látszott, hogy a keresztesek kerülnek ki győztesen. És valóban, sikerült áttörniük az ellenség csatarendjét, s elfoglalniuk néhány hadállást. Több bátor harcossal Medardo is egészen a török ütegállásokig nyomult előre. Az ellenség erre igyekezett áthelyezni ütegeit, hogy továbbra is tűz alatt tartsa a kereszteseket. Két török tüzér épp egy ágyú elvontatásával bajlódott. Mint két asztrológus – legalábbis lassú, kimért mozgásuk, szakálluk, földig érő köpenyük akár a csillagjósoké. Nagybátyám így szólt magában: „No, majd én eligazítom nektek azt az ágyút!" Lelkességében és tapasztalatlanságában nem tudta, hogy az ágyúkhoz csak oldalról vagy a faruk felől szabad közeledni. Kivont karddal egyenest a cső torkának ugrott, azt gondolta, jól megijeszti a két asztrológust. Azok viszont szemtől szembe nekieresztettek egy golyóbist. Medardo di Terralba őrgróf a levegőbe röpült.

Este, a fegyvernyugvás alatt két szekér összeszedte a csatatéren szanaszét heverő keresztény harcosokat. Egyikre a sebesültek kerültek, a másikra a holtak. Az első válogatás ott helyben történt, a csatamezőn. – Ezt én viszem, azt te viszed… – Ahol nem volt egészen reménytelen az eset, ott a sebesültek szekerére rakták az illetőt; ahol csak végtagokat meg darabkákat leltek, ott összegyűjtötték az egészet, s a halottas kordélyra hányták, hogy a végtisztesség keresztény módra megadassák: amit már tetemnek sem lehetett nevezni, az maradt – a gólyák eledeléül. Azokban a napokban az egyre súlyosabb veszteségek miatt

parancsba adták, hogy a nagyobbik rész sebesültnek tekintendő. Így azt, ami Medardóból maradt, sebesültnek nyilvánították, s a megfelelő szekérre rakták.

A második válogatásra a kórházban került sor. Ütközetek után az ispotály szörnyűbb látványt nyújtott még a csatatereknél is. A földön hosszú sor saroglya, bennük egy-egy nyomorult. Mindegyik körül egész orvoshad sürgölődik, egymás kezéből kapkodják a tűket, fogókat, csipeszeket, fűrészeket, levágott tagokat és fonálgombolyagokat. Sorra veszik a hullákat is, mindent megpróbálnak, hogy életre keltsék őket. Itt fűrészelnek, ott varrogatnak egy kicsit, amott vérző sebeket tamponálnak; kifordítják az ereket, akár a kesztyűujjat, s mire visszarakják őket a helyükre, több bennük a madzag, mint a vér – de azért, ha összevissza fokozottak is, legalább már nem nyitottak. Ha meghal egy páciens, ép szerveivel, tagjaival és porcikáival a még élők hiányait toldozzák-pótolják; aztán ezek is sorra kerülnek – és így tovább. Legtöbb bajt, vesződséget a belek okozzák: ha már egyszer kigöngyölődtek, sehogy se lehet őket visszagyömöszölni.

Amikor az őrgróf testéről fölhajtották a lepedőt, előtűnt irtózatos csonkasága. Fél karja és fél lába oda. De ez még nem minden, nemcsak ennyi hiányzott belőle. Nem volt helyén az sem, aminek az elveszett kar és láb között kellett volna lennie: a fél mellkas és a fél altest. És fején fél szem, fél áll, fél homlok, fél fül, fél arc, s az orrnak, szájnak is csak a fele. Másik feléből mindössze valami pépes dolog maradt. Röviden, csak a fél ember menekedett meg a haláltól: Medardo jobb fele; ez

egyébként tökéletesen ép volt, karcolás sem esett rajta, a hatalmas sebet kivéve, mely elválasztotta porrá lőtt bal felétől.

Az orvosok örvendeztek: – Hű, micsoda pompás eset! – Ha időközben ki nem szenved, megpróbálhatják megmenteni. Már körül is vették, nekiláttak – miközben szegény katonák, akiknek csak nyíl fúródott a karjukba, meghaltak vérmérgezésben. Szabtak-varrtak, toldoztak-foldoztak, csirizeltek-enyveztek isten tudja, még mi mindent csináltak. Annyi bizonyos, hogy nagybátyám másnap felnyitotta megmaradt fél szemét, kitátotta fél száját, kitágította fél orrcimpáját, s lélegezni kezdett. A Terralbák erős szervezete diadalmaskodott. Most hát élt, félbeszélten.

3

Amikor nagybátyám hazatért Terralbába, hét-nyolc éves lehettem. Este volt, borús októberi este; már sötétedett. Épp szüreteltünk aznap, s most a fasoron keresztül vitorlákat pillantottunk meg a tenger szürkeségében; felénk közeledett egy hajó, árbocán császári zászló lengett. Akkoriban, ha felbukkant egy gálya a láthatáron, rögtön ezt mondták: – Bizonyára Medardo uraság tér haza. – Nem mintha türelmetlenül vártuk volna, csak hát az ember mindig vár valamit. Ez alkalommal nem tévedtünk; már este bizonyosak voltunk a dologban, amikor egy fiú, név szerint Fiorfiero, szőlőtaposás közben felkiáltott: – Ott… ott ni, a távolban! – Majdnem egészen sötét volt, s a völgy mélyén, a meredek ösvényen egy sor szurokfáklya fénye lobbant fel. Amikor a hídhoz értek, látni lehetett, hogy egy gyaloghintót cipelnek. Semmi kétség: az őrgróf tért haza a háborúból.

A hír elterjedt az egész környéken; a kastély udvarán nagy tömeg gyűlt össze: családtagok, cselédek, szolgák, szüretelők, pásztorok, fegyveresek. Csak az öreg Aiolfo őrgróf, Medardo apja, nagyapám hiányzott; ő jó ideje már az udvarra se jött ki. Rég belefáradt a világi dolgokba, s amikor egyszülött fia elment a csatába, összes előjogáról, kiváltságáról lemondott javára. Egyre inkább csak a madarai érdekelték, ez volt egyetlen szenvedélye; benn a várban, nagy kalitkában nevelte őket. Az

öregúr még az ágyát is bevitette madarai közé, bezárkózott a kalitkába, nem mozdult ki onnan se éjjel, se nappal. Ételét is a rácson keresztül, a madáreledellel együtt nyújtották be neki. Aiolfo mindenét megosztotta szárnyas kedvenceivel. Simogatta-becézte a fácánokat, vadgalambokat; ezzel töltötte idejét, miközben visszavárta fiát a háborúból.

Még sosem láttam ennyi embert kastélyunk udvarán. Elmúltak azok a daliás idők, amelyekről már csak mesélni hallottam: a nagy ünnepségek, lakomák meg a szomszédvárak hadakozásai. Mintha most vettem volna észre először, milyen romosak a falak és tornyok, milyen sáros a kastélyudvar, ahol mi már kecskéket legeltetünk és a disznók moslékos vályúit töltögetjük. Miközben várakoztunk, valamennyien arról beszélgettünk, hogy s mint tér haza Medardo őrgróf. Egyszer már híre jött, hogy súlyos sebeket kapott a török elleni harcban, de arról senki sem tudott biztosat, vajon megcsonkították, megnyomorították-e, vagy csupán elcsúfították a sebhelyek. Most, hogy megpillantottuk a gyaloghintót, elkészültünk a legrosszabbra.

Lerakták a földre, és íme, a fekete árnyékból elővillant egy fél szem. Sebastiana, az öreg, a nagy dajka már-már megindult feléje, de az árnyákból kinyúlt egy kéz, kemény, tiltó mozdulattal. Azután valami szaggatott erőfeszítésnek voltunk tanúi, a fekete árnyék meg-meg- vonaglott a gyaloghintón, majd görcsös nekirugaszkodással talpra ugrott. Medardo di Terralba őrgróf állt előttünk, mankójára támaszkodva. Tetőtől talpig fekete, csuklyás köpeny borította, mely jobb felől hátra volt vetve, s így felfedte fél arcát és mankóra tapadt alakját; bal fele

viszont mintha egészen elveszett volna a széles köpeny redői és ráncai között.

Csak állt, és nézett minket, mi pedig körülvettük, s ugyancsak némán bámultuk őt. De tán valójában nem is nézett a meredt fél szemével, csak távol akart tartani magától bennünket. Hirtelen szél kerekedett a tenger felől, s valamelyik fügefán felnyögött egy korhadt ág. Nagybátyám köpenye meglibbent, a szél belekapott, felduzzasztotta, aztán kifeszítette, mint valami vitorlát: úgy tetszett, mintha a szél Medardo testén is átsüvöltött volna, sőt, mintha az a test valójában nem is léteznék, s a köpeny üresen lebbenne, mint valami kísérteten. Később, hogy jobban megnéztük, azt is észrevettük: köpenye úgy tekeredik köréje, mint zászló a rúdja köré: s ez a zászlórúd nem állt másból, mint fél vállából, fél karjából, fél oldalából, fél lábából – abból tehát, ami belőle a mankóra támaszkodott. A másik fele nem volt sehol.

A kecskék meredt, kifejezéstelen tekintettel nézték az őrgrófot, mind más-más helyzetben, de szorosan egymáshoz bújva, hátukból különös, derékszög alakzat rajzolódott ki. Az érzékenyebb és fürgébb disznók sivalkodni kezdtek, s lökdösődve, hasukkal egymásnak ütődve menekültek. Most már mi sem tudtuk leplezni ijedelmünket.

– Édes fiacskám! – sikoltott fel Sebastiana, a dajka, s kitárta karját. – Te szegénykém!

Nagybátyámnak nem volt ínyére a hatás, melyet megjelenése keltett, maga elé szúrta mankóját, s olyan íves mozdulatokkal, mint valami körző, elindult a bejárat felé. A kapu előtti lépcsőn azonban ott kuporogtak törökülésben a gyaloghintó-hordozók,

félmeztelen fickók, fülcimpájukban aranykarika, borotvált koponyájukon farokszerű hajcsimbók. Föltápászkodtak, s az egyik kontyos, aki a vezetőjük lehetett, így szólt:

– Várjuk a fizetségünket, senor.

– Mennyi? – kérdezte Medardo, s mintha fél szája mosolyra húzódott volna.

– Uraságod tudja, mennyi jár a gyaloghintó-hordozóknak egy ember cipeléséért.

Nagybátyám erszényt húzott elő övéből s odadobta; csörrenve hullott a fickó lábához. Az épp csak megemelintette tenyerében s felkiáltott:

– De hisz ez sokkal kevesebb, senor!

Medardo, miközben a szél újra meglebbentette köpenyét, így szólt:

– A fele! – Faképnél hagyta a hordozókat, fél lábával felugrált a lépcsőfokokon, belépett a szélesre tárt, hatalmas kapun, majd mankójával belökte maga után mindkét nehéz kapuszárnyat, hogy azok dörrenve becsapódtak; aztán, mert az ajtófia nyitva maradt, azt is bevágta, s így eltűnt szemünk elől. Odabentről még tovább hallottuk fél lábának s mankójának váltakozó koppanását, amint egyre beljebb és beljebb lendült a folyosókon a kastélyszárny felé, ahol a lakosztálya volt; s onnan, legbelülről is felhangzottak még az ajtócsapódások, reteszcsikordulások.

A nagy madárkalitka rácsai mögött mozdulatlanul állt az atyja – várta a fiát. Medardo nem ment oda hozzá, nem is üdvözölte; szobájába zárkózott, semmiképp sem akart mutatkozni, s még dajkájának, Sebastianának sem válaszolt, aki sokáig ott állt még ajtaja előtt, kopogtatva és szánakozva.

Az öreg Sebastiana nagy testű nőszemély volt, feketében, lefátyolozva járt, rózsás arcán egyetlen ránc sem éktelenkedett, kivéve egy gyűrődést, amely szinte eltakarta a szemét. Ő szoptatta a Terralba nemzetség valamennyi újszülött sarját, ő vette ágyába a serdültebbeket, s ő fogta le a halottak szemét. Most fel-alá járkált a folyosókon, a két bezárt férfi közt, s nem tudta, hogyan segítsen rajtuk.

Másnap, hogy Medardo még mindig nem adott életjelt, tovább szüreteltünk; de a vidámságnak nyoma veszett, s a szőlőkben egyébről sem beszéltek, mint ami az őrgróffal történt – nem mintha nagyon szívünkre vettük volna a dolgot, de hát az eset érdekes, vonzó és homályos is volt egyben. Csak Sebastiana, a nagy dajka maradt a kastélyban, feszült figyelemmel lesett minden neszre.

Ám az öreg Aiolfo mintha előre látta volna, hogy fia ilyen szomorú és elvadult állapotban tér majd haza, már előzőleg betanította egyik legkedvesebb madarát, egy tövisszúró gébicset: szálljon a kastélynak ama szárnyába, ahol Medardo akkor még üres lakosztálya volt, és repüljön be szobája ablakán. Ezen a reggelen az öreg kitárta a kalitka ajtaját, kieresztette a gébicset,

tekintetével egészen fia ablakáig követte a madár röptét, majd eleséget szórt a szarkának, cinegéknek, s utánozta csivitelésüket, füttyüket.

Kevéssel ezután olyasféle puffanást hallott, mintha valami tárgy nekiütődött volna az ablak hártyapapírjának. Kihajolt s a párkányon megpillantotta a gébicset; ott feküdt holtan. Az öregúr tenyerébe vette a madarat, s íme, mit lát: a gébics fél szárnya bénán csüng alá, mintha valaki ki akarta volna tépni, fél lábacskája összetörve, fél szeme kiszúrva. Az öreg szívéhez szorította kedves madarát, és sírva fakadt.

Még aznap ágynak esett, s háza népe a rácson keresztül látta, hogy a végét járja. De senki sem ápolhatta, mert bezárkózott, s a kulcsokat elrejtette. Ágyát körülrepdesték a madarak. Amikor lefeküdt, mind felröppent, nem pihent meg azóta egy sem, egyre szálldosott valamennyi.

Másnap reggel, ahogy a dajka benéz a rács mögé, látja, hogy Aiolfo őrgróf meghalt. A madarak mind az ágyán gubbasztanak – akár egy úszó fatörzsön, a tenger közepén.

4

Atyja halála után Medardo kezdett kijárogatni a kastélyból. Ezt először Sebastiana, a dajka vette észre; egy reggelen az ajtókat tárva- nyitva, szobáit üresen találta. Seregnyi szolgát küldött az őrgróf után a környékre, hogy felkutassák. Azok nekiirámodtak.

Keresés közben egy körtefa alá értek, melyen még előző este is rengeteg éretlen gyümölcsöt láttak. – Nézzetek csak fel! – kiáltott

most az egyik szolga. Fölnéztek. A hajnali égen kirajzolódva megpillantották a körték körvonalait, s rettentően megijedtek. Ugyanis a gyümölcsök nem voltak egészek; megannyi hosszában félbevágott körte csüngött a fán; de mindegyiknek a jobb fele volt meg (vagy bal fele, aszerint, merről nézték –, de valamennyinek ugyanaz a fele), a másik rész eltűnt; levágták – vagy tán leharapták.

– Erre járt! – mondták a szolgák. Így is volt. Medardo, miután annyi napon át étlen-szomjan a szobájába zárkózott, azon az éjszakán igencsak megéhezett, fölkapaszkodott az első útjába kerülő fára, s evett a körtékből.

Ezután egy fél béka került a szolgák útjába; még élt, s a békák sajátos képessége szerint ugrándozott is a kövek között. – Jó nyomon járunk! – kiáltották, s továbbmentek. Egy dinnyeföldön azonban nyomot vesztettek: nem találtak a levelek közt fél dinnyét. Visszafordultak hát, s addig keresgéltek, míg nem leltek ilyenre.

Így a mezőkről bejutottak az erdőbe. Itt gombára bukkantak, egy fél tinórugombára. Aztán egy másikat is megpillantottak: egy mérgesen vöröslő fél galócát. S ahogy beljebb hatoltak a sűrűbe, mind több s több ilyenre bukkantak; ezek a gombák fél tönkön álltak, s arra csak fél kalapjuk borult. Mintha egyetlen suhintással valamennyit kettészelték volna – a másik félnek nyoma veszett. A legkülönfélébb fajtájúak voltak: vargánya, kucsmagomba, susulyka, trombitagomba… S majdnem ugyanannyi mérges, mint amennyi ehető.

A szétszórt nyomokat követve a szolgák egy rétre értek. „Apáca-liget” – így hívták ezt a rétet; posványos tavacska volt a

közepén. Hajnalodott éppen, s a víz szélén feltűnt Medardo vékony, fekete köpenybe burkolt alakjának tükörképe; fehér, sárga és földszínű gombák úszkáltak mellette a pocsolyában. A levágott fél gombadarabok szétszórtan pettyezték a fényes felületet. A vízben valahogy egésznek látszottak, az őrgróf merően nézte őket. S a szolgák is: elbújtak a tavacska szemközti oldalán, pisszenni se mertek, csak bámulták az úszkáló darabkákat; mígnem észrevették, hogy ez mind-mind ehető gomba. S a mérgesek?… Ha nem dobta azokat is a pocsolyába, akkor hát mit csinált velük? A szolgák megint futásnak eredtek – vissza az erdőbe. Nem kellett messzire menniük: az ösvényen kosarat cipelő kisfiúba ütköztek, a kosárban meg ott volt valamennyi félbevágott bolondgomba.

Ez a kisfiú én voltam. Az éjjel egyedül játszottam az Apáca-liget tájékán; olykor-olykor hirtelen előbújtam a fák közül – így ijesztgettem magamat éppen, amikor egyszer csak megpillantottam nagybátyámat. Kosárkával a karján, fél lábon ugrált a holdfényes mezőn.

– Aggyisten, bátyó! – kiáltottam rá; mióta hazatért, most először sikerült köszöntenem.

Úgy tűnt, nem örül a találkozásnak.

– Gombát szedtem… – mondta.

– És találtál?

– Ide nézz – szólt, miközben leültünk a posványos víz partjára. Válogatni kezdte a gombát, egy részét a vízbe hajigálta, a többit a kosárkában hagyta.

– Nesze! – szólt, s odanyújtotta nekem a kosarat a benne maradt gombával. – Süsd meg magadnak!

Szerettem volna megkérdezni, miért csupa fél gombát szedett, de észbe kaptam: a kérdés nem lenne valami tapintatos – így hát, miután megköszöntem az ajándékot, elszaladtam. Siettem, hogy mielőbb nekilássak a sütésnek. Ekkor találkoztam a szolgákkal, és megtudtam, hogy csupa bolondgomba van a kosaramban.

A nagy dajka, amikor elmondták neki a dolgot, így szólt:

– Medardo gonosz fele tért vissza. Ki tudja, hogyan végződik majd a mai per?!

Egy útonálló banda bírósági tárgyalására készülődtünk éppen. Előző nap fogták el őket a kastély poroszlói, s mert a mi birtokunkról valók voltak, így hát az őrgrófnak kellett ítélkeznie fölöttük. Mindent előkészítettek, s Medardo ott ült már ítélőszékében, egészen féloldalasan, a körmét rágva. Hozták a bilincsbe vert zsiványokat. A banda feje az a Fiorfiero nevű legény volt, aki annak idején szőlőtaposás közben elsőnek pillantotta meg a távolban a gyaloghintót. Jöttek a sértett felek is. Toszkánai lovagok voltak, akik útban Provence felé áthaladtak erdőségeinken; Fiorfiero itt bandájával rajtuk ütött, és kirabolta őket. Most azzal védekezett, hogy a lovagok kémkedni jöttek mifelénk, ő föltartóztatta s lefegyverezte őket, mert igenis azt hitte, hogy kémek, a poroszlók meg mit se törődtek velük.

Meg kell jegyezni, hogy azokban az években az útonállás igencsak elterjedt foglalkozási ág volt, a törvény kegyesen szemet hunyt az ilyesmi fölött. Aztán meg a mi környékünk kiválóan alkalmas az útonállási a, úgyhogy meg családunk némelyik tagja is – különösen ama viharos időkben – beállt a

zsiványok közé. A kémkedés említésre se méltó – az volt a legkisebb bűncselekmény, amit csak el lehet képzelni.

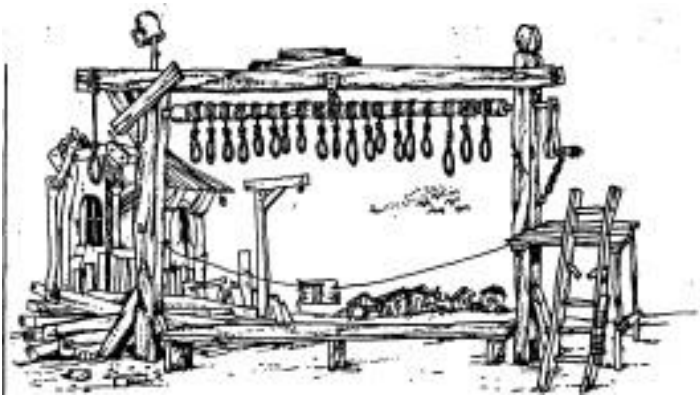

Sebastiana rossz előérzetei azonban nem voltak alaptalanok. Fiorfiero és egész bandája vétkesnek találtatott a rablás bűnében, Medardo kötél általi halálra ítélte őket. Mivel pedig a kárvallottak viszont kémkedésben találtattak bűnösöknek, rájuk is lesújtott az ítélet, ők sem kerülhették el az akasztófát. És hogy megbüntesse a poroszlókat, amiért későn avatkoztak a dologba, s nem tudták megakadályozni sem a kémkedést, sem pedig az útonállás gaztettét – felmagasztaltatásra ítélte őket is.

Összesen vagy húszan voltak. A kegyetlen ítélet fájdalmas megrökönyödést keltett mindnyájunkban – nem ugyan a toszkán uraságokért fájt a szívünk, akiket addig senki sem látott, sokkal inkább a zsiványok s a poroszlók miatt, akiket általában szerettünk. Pietrochiodo szíjgyártó-, nyerges-, ács és asztalosmester megbízást kapott az akasztófa felállítására. A mester komoly is értelmes ember, munkáját mindig nagy odaadással végezte. Most nagy fájdalommal is, mert az elítéltek között két rokona volt. Terebélyes, élőfához hasonló, nagy, ágas-

bogas bitót ácsolt, melyen valamennyi kötelet egyetlen csigán lehetett föl-le húzgálni. Akkora s oly elmésen megszerkesztett masinéria volt, hogy az elítélteknél még több embert is megbírt volna egyszerre. Az őrgróf ezt ki is használta: még tíz macskát felköttetett rája, minden második bűnös után egyet-egyet. Az akasztottak hullái s a macskadögök három napon keresztül himbálóztak, s eleinte senkit se vett rá a lélek, hogy bámulja őket. De hamarosan rájöttünk, milyen pompás látványt nyújtanak, megváltozottan, másképp ítéltük meg már a dolgot, s így végül alig tudtuk rászánni magunkat, hogy leszedjük a tetemeket, és széjjelbontsuk a hatalmas masinériát.

5

Boldog idők… Nap nap után az erdőkben barangoltunk Trelawney doktorral, megkövült tengeri kagylókat meg csigákat keresgéltünk. A doktor angol volt; hajótörés sodorta partjainkra, egy hordón lovagolva érkezett. Egész életében hajóorvoskodott, hosszú és veszélyes tengeri utazásokon vett részt, többek közt a híres-nevezetes Cook kapitány expedíciójában is, de a világból mitse látott soha, mert állandóan a hajófenéken kuksolt és huszonegyezett. Amint partunkra vetette a tenger, íziben rákapott a „rossznyavalya" nevű italra (ez volt mifelénk a legfanyarabb, legpimpósabb vinkó), egy lépést se tett, semmihez se fogott már nélküle, állandóan ott csüngött a teli kulacs az oldalán. Nálunk maradt, letanyázott Tefralbában, ő lett az orvosunk. A betegekkel mit se törődött, viszont annál inkább foglalkoztatták tudományos felfedezései; ezek késztették arra, hogy – velem együtt – éjjel-nappal az erdőket, mezőket járja. Az egyik felfedezés; a tücsök-kór. Észrevehetetlen nyavalya volt ez, s ezer tücsök közül mindössze ha egy kapta meg, annak sem okozott semmi kellemetlenséget. Trelawney doktor fel akarta kutatni valamennyi betegét, hogy mielőbb rábukkanjon a megfelelő gyógymódra. Aztán: a különböző maradványokat abból az időből, amikor még tenger borította földjeinket; összeszedtünk mindenféle gömbölyű kavicsot meg kovakövet – a doktor azt állította, hogy ezek annak idején halak voltak. Végül

harmadik nagy szenvedélye: a Lidércfény. Meg akarta találni a módját annak, hogyan lehetne elcsípni és tartósítani e tüneményt. Ez okból éjszakánként lesbe álltunk a temetőnkben, vártuk, hogy a sírhantok között kigyúljon amaz imbolygó, bizonytalan fények egyike; aztán igyekeztünk magunkhoz csalogatni, utánaszaladni, s tartályokba foglyul ejteni, anélkül hogy kialudna. Esetről esetre más-más tartállyal kísérleteztünk: zsákokkal, flaskákkal, szalmafonatos demizsonokkal, fazekakkal, levesszűrőkkel. Trelawney doktor a temető közelében levő roskadozó kalibába vette be magát, mely valamikor a sírásó lakása volt (azokban a fényűző háborús és járványos időkben, amikor még külön embert tartottak e mesterség gyakorlására). Itt rendezte be laboratóriumát, ide hozta a lidércfény elcsípéséhez szükséges hálókat, továbbá a palackozás kellékeit, a különböző alakú fazekakat és lombikokat, s végül a görebeket, tűzálló edényeket, melyekben azt vizsgálgatta, hogyan keletkeznek a temetők földjéből s a holttestek miazmáiból ama sápadt lángocskák. De nem az a fajta ember volt, aki hosszan, kitartóan merül el a kutatómunkában: hamar abbahagyta az egészet, otthagyott csapot-papot, s már újra együtt caplattunk, más természeti tünemények után szaglászva.

Én szabad voltam, mint a madár, szüleim ugyanis nem éltek, s nem tartoztam sem a szolgák, sem az urak közé. Csak amolyan utólagosan elismert tagja voltam a Terralfea családnak, a nevüket sem viseltem, a nevelésemre sem fogadtak föl az égvilágon senkit. Szegény anyám Aiolfo őrgróf lánya, Medardo nővére volt, de foltot ejtett a család becsületén: megszökött egy

kémmel – az apámmal. A kém kuhyhójában születtem, az erdőszéli parlag tájéken. Nem sokkal később az apámat megölték egy verekedésben; anyám egyedül maradt a nyomorúságos kunyhóban, aztán ő is meghalt, elvitte a pellagra. Akkor befogadtak a kastélyba – nagyapám, Aiolfo, megkönyörült; a terebélyes Sebastiana, a nagy dajka védőszárnya alatt növekedtem ezután. Emlékszem, amikor Medardo még kamasz volt, én meg csak néhány éves fiúcska, olykor mintha csak egyívásúak volnánk, megengedte, hogy részt vegyek a. játékaiban; később velünk együtt a köztünk levő távolság is nőtt-növekedett, és én inkább a szolgákkal kerültem egy sorba. Így Trelawney doktor személyében olyan pajtásra akadtam, amilyenre eddig még soha.

A doktor hatvanéves volt, de nálam semmivel se magasabb: ráncos arca a föveg meg a paróka alatt akár a kiszáradt gesztenye; magas szárú, combközépig érő csizmába bújhatott lába a szöcskéénél hosszabbnak s aránytalanabbnak látszott, már csak öles léptei miatt is; vörös szegéllyel díszített vadgalambszín frakkot hordott, vállán átvetve fityegett a „rossznyavalyá”-val teli kulacs.

A lidércfények iránti szenvedélye hosszú éjszakai sétákra ösztönzött bennünket, a szomszédos falvak temetőit is bejártuk; ahol néha színesebb s nagyobb lángokat lehetett látni, mint a mi elhagyott sírkertünkben. De volt nemulass, ha a parasztok fölfedezték effajta tevékenységünket! Szentségtörő sírrablóknak néztek… Egyszer a tömeg üldözőbe is vett, jó néhány mérföldön keresztül kergettek furkósbottal, vasvillával.

Hegyes-völgyes vidékre értünk éppen, gyors patakok, zuhatagok keresztezték utunkat; a doktorral nyakunkba szedtük a lábunkat, futottunk, szökdécseltünk a sziklák között, de csak egyre hallottuk, mint közelednek hátunk mögött a megvadult; parasztok.

Egy ponton, melyet ördög-zuhatagnak neveznek, mélységes szakadék, fölötte fatörzsekből összetákolt kis híd. Nem szaladtunk rá. Ehelyett egy sziklapárkány mögé bújtunk épp a szakadék szélén – még idejében, mert a parasztok már a sarkunkban voltak. Nem láttak meg bennünket, hát kiabáltak: – Hova a csudába lettek ezek a fattyúk? – s egyenest a hídra szaladtak. Hatalmas robaj, recsegés-ropogás, zuhanás, üvöltés – s valamennyit elnyelte a mélyben örvénylő ár.

A bennünket fenyegető veszély elmúltával rémületünk is egyszeriben elpárolgott, megkönnyebbülés váltotta fel, de aztán, üldözőink szörnyű végének láttán, újra ránk tört. Alig mertük kidugni fejünket a sziklaperem mögül, hogy lenézzünk a parasztokat elnyelő sötét mélységbe. Amikor meg föl

tekintettünk, megpillantottuk a kis híd maradványait: a fatörzsek még most is meredten álltak, csak éppen középütt voltak megtörve – mintha elfűrészelték volna őket; másképpen legalábbis nem tudtuk elképzelni, hogyan vált ketté ez a vastag faalkotmány ily hajszálpontos töréssel.

– Sejtem, kinek a keze lehet a dologban – mondta Trelawney doktor, s én is sejtettem.

És valóban: hirtelen patacsattogást hallottunk, a szakadék szélén pedig felbukkant egy ló s fekete köpenyes lovasának alakja. Medardo őrgróf volt. Fagyos, háromszögletű vigyorával szemlélte cselfogásának tragikus, tán számára is meglepő kimenetelét; bizonyára kettőnket akart megölni, ehelyett úgy esett, hogy éppenséggel megmentette az életünket. Reszketve láttuk, mint vágtat el keszeg paripáján, mely úgy szökellt a sziklák között, mint valami kecskegida.

Ez idő tájt nagybátyám mindig lóháton barangolt; Pietrochiodóval különleges nyerget készíttetett magának, ennek egyik kengyeléhez szíjakkal erősíthette fél lábát, a másik oldalon ellensúly csüngött alá. A nyereg kápájára a kardját s mankóját akasztotta. Így hát az őrgróf megülte a lovát, s amint vágtatott, örökösen röpdöső köpenyének egyik szárnya eltakarta széles karimájú, tollas kalpagjának felét. Amerre csak felhangzott lova patáinak csattogása, mindenki menekült, még fejvesztettebben, mint a leprás Galateo elöl; elrejtették a gyerekeket, az állatokat, még a növényeket is féltették, mert az őrgróf gonoszsága senkit és semmit se kímélt, s egyik percről a másikra a legváratlanabb, legérthetetlenebb csínyekre ragadtatta magát.

Sosem volt beteg, s így nem is volt soha szüksége Trelawney doktor kezelésére. De nem is tudom, vajon a doktor hogy úszta volna meg a dolgot, hisz mindent elkövetett, hogy elkerülje nagybátyámat, még a nevét se akarta hallani. Ha az őrgrófot és kegyetlenségeit szóba hozták előtte, csak ingatta fejét, s összecsücsörített szájjal dünnyögött: – Ó, ó, ó!… Ccc, ccc, ccc! – mintha valami illetlen, neveletlen dologról értesülne. Aztán, hogy másra terelje a beszédet, Cook kapitány utazásairól kezdett mesélni. Egyszer megkérdeztem: szerinte hogyan élhet nagybátyám ennyire megcsonkítva. De csak a szokásos választ lehetett kihúzni belőle: – Ó, ó, ó!… Ccc, ccc, ccc! Úgy látszott, orvosi szempontból nagybátyám esete semmi érdeklődést sem keltett benne. Kezdtem arra gyanakodni, hogy csupán családi hagyományból vagy érdekből ment orvosnak, s maga az orvostudomány egyáltalán nem érdekli. Lehet, hogy hajóorvosi sikeres pályafutását csak a huszonegyezésnek köszönhette; e játékban olyan tehetségesnek s ügyesnek bizonyult, hogy a legkiválóbb hajósok – elsősorban Cook kapitány! – versengtek érte.

Egy éjjel hálójával épp lidércfényre vadászott régi temetőnkben, amikor egyszer csak nem messze maga előtt Medardo di Terralbát pillantotta meg: az őrgróf lovát legeltette a sírhantok között. A doktor ugyancsak zavarba jött, egészen halálra rémült, Medardo pedig odalépett hozzá, és félbevágott szájával tökéletlenül ejtve a szót, megkérdezte:

– Éjjeli lepkéket űz, doktor?

– Ó, mylord – válaszolta elvékonyodott hangon Trelawney ó, ó… nem éppen lepkéket, mylord… Lidércfényeket… méltóztatik tudni… lidércfényeket…

– Áhá, lidércfényeket. Olykor magam is töprengtem azon, miből is származhatnak.

– Egy, idő óta szerény kutatásaim tárgyai, mylord… – rebegte a doktor, némileg felbátorodva a jóindulatú hangtól. Medardo halálfejszerűen szikkadt, szögletes fél arca elvigyorodott.

– Mint tudós, ön minden segítséget megérdemel – mondta. – Kár, hogy ebben az elhagyatott temetőben alig akad lidércfény.

De ígérem, hogy már holnap, amennyire csak tőlem telik, segítek önnek.

Másnap az őrgróf törvényt ült; tíz parasztot halálra ítélt, amiért – számítása szerint – termésükből nem szolgáltatták be hiánytalanul a kastélynak járó dézsmát.

A halottakat közös sírgödörbe hányták, s íme, a temető éjjelente pazar bőségben ontotta a lángocskákat. A doktort alaposan megrémítette ez a segítség, jóllehet kutatásai szempontjából igen hasznosnak találta.

E tragikus bőségben Pietrochíodo mester nagyszerűen tökéletesítette művészetét. Akasztófái immár az asztalos- és ácsmesterség valóságos remekei voltak. S nemcsak bitói, hanem a deresek, a csigák s a többi kínzószerszám is, mellyel Medardo őrgróf a vádlottakat vallomásra bírta. Gyakran ácsorogtam Pietrochíodo műhelyében, mert jó volt elnézni, milyen ügyesen 6s szenvedéllyel dolgozik. De egyvalami mindig furkálta a mestert, elrontotta az örömét. Mégpedig az, hogy művei ártatlanok kínzására valók… Hogyan is tudnám elérni – töprengett –, hogy olyasminek az elkészítésével bízzanak meg, amit ugyanilyen jól kell megszerkeszteni, de más célt szolgálna? És vajon mik lehetnének azok az új szerkezetek, amelyeket szívesebben fabrikálnék?” De mert sehogy se tudott zöld ágra vergődni e kérdésekkel, igyekezett kiűzni őket elméjéből, s nekigyürkőzött, hogy még szemrevalóbb s ötletesebb kínzószerszámokat készítsen.

– El kell felejteni, milyen célt szolgálnak majd – mondta nekem is –, tekintsük őket egyszerűen csak gépezeteknek. Nézd, milyen szépek…

Én meg bámultam a gerendaépítményeket, a föl-le csúszkáló köteleket, az akasztófák, csigák, csörlők, nyújtók egymásba kapcsolódását; s igyekeztem nem látni rajtuk a megkínzott testeket. De mentői jobban erőlködtem, annál inkább rájuk kellett gondolnom, így hát meg is kérdeztem Pietrochiodót:

– Hogyan csináljam?

– És hogyan csináljam én, fiacskám – mondta erre hát én hogyan csináljam?

Azért – eltekintve a kínvallatásoktól s a félelmektől – megvolt ezeknek az időknek az öröme is. A legboldogabb óra mindig az volt, amikor már magasan állt a nap, a tenger aranyosan fénylett, a tyúkok, ha megtojtak, kotkodácsoltak, s az erdei ösvény felől felhangzott a leprás kürtje.

A leprás reggelente érkezett. Alamizsnát koldult szerencsétlen társainak. Galateónak hívták: nyakában vadászkürt lógott, ennek hangjával már messziről jelezte jövetelét. Az asszonyok, ha meghallották a kürtszót, tojást, tököt, paradicsomot, olykor meg nyúzott kis- nyulat raktak a falak tövébe; aztán gyorsan összeszedték csemetéiket s elbújtak – ugyanis senki emberfia nem maradhat az utcákon, ha jön a leprás: a szörnyű nyavalya már messziről fertőz, puszta látása is merő veszedelem. Galateo a hírnök-kürtszó nyomában szép lassan közeledett az elhagyott ösvényeken, közökön, kezében öles bot, cafatokban lógó, rongyos gúnyája a földet söpörte.

Hosszú, gubancos, sárga haja volt, kerekded, fehéres arca, melyet már kissé meggyűrt a lepra, összeszedte az alamizsnát, berakta kosarába, s mézesmázos hangon köszönőszavakat kiáltozott a házakban megbúvó parasztoknak, mégpedig olyanformán, hogy e kántálásba mindig belekevert néhány csúfondáros vagy éppen gonoszkodó célzást.

Azokban az időkben mifelénk, a tengerparti vidéken igencsak elterjedt betegség volt a lepra. –Nem messze tőlünk egy kis faluban, Pratofungóban csakis leprások éltek; rendszeresen kaptak tőlünk alamizsnát, Galateo ezt gyűjtötte össze. Ha valamelyik hajósember vagy paraszt megkapta a nyavalyát, elhagyta rokonait és barátait, s Pratofungóba költözött, hogy ott élje le hátralevő éveit, míg csak a kórság teljesen el nem emészti. Az emberek nagy dínom-dánomokról, az újonnan érkezettek ünnepi fogadtatásáról meséltek. S valóban, ily alkalmakkor a távolból, a leprások kunyhói felől késő éjszakába nyúlóan hallani lehetett a fel-fel- csendülő muzsikaszót, danolászást.

Sok mindent rebesgettek Pratofungóról, noha egészséges ember még soha oda be nem tette a lábát; de a szóbeszéd megegyezett abban, hogy ott örökös hejehuja, mulatozás az élet. A falu, mielőtt a leprások menhelye lelt, amolyan szajhafészek volt, gyülekezőhelye minden rendű és rangú, fajtájú és vallású ha jósnépnek. S mintha az asszonyok mai napig megőrizték volna amaz idők szabados szokásait. A leprások nem művelték a földet, csak valami szederfélét termesztettek, az ebből erjesztett borocska aztán egész éven át enyhe mámorban tartotta őket. Igazi elfoglaltságuk a muzsikálás volt, a maguk által kifundált különös hangszereken (például azon a hárfán, melynek húrjaira

számtalan csilingelő csengőcskét akasztottak); aztán: éneklés fejhangon; végül különféle színű tojások festegetése ecsettel, mintha csak mindig húsvét volna. Így feloldódva az édes muzsikaszóban, eltorzult homlokukat jázminkoszorúval övezve elfeledkeztek az emberi társadalomról, melyből betegségük kirekesztette őket.

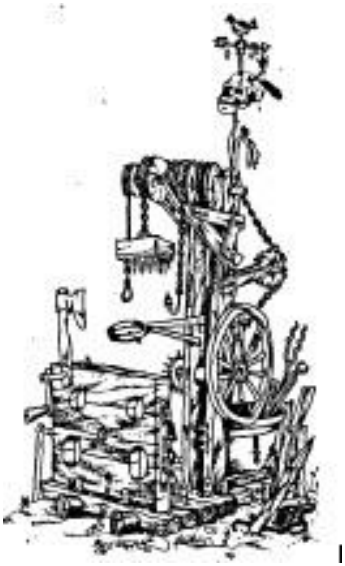

Mifelénk egyetlen orvosnak sem akaródzott gyógyítani a leprásokat, soha; de amikor Trelawney letelepedett nálunk, néhányan remélték, hogy tudományát majd vidékünk e rákfenéjének gyógyítására használja. A magam gyermeki módján én is osztoztam e reményben. Egy idő óta folyton azt forgattam a fejemben: elmegyek Pratofungóba, be egészen a faluba, s részt veszek a leprások mulatságain; s ha a doktor rászánja magát, s kipróbálja az orvosságait azokon a szerencsétleneken, tán nekem is megengedi néha, hogy elkísérjem. De mindebből semmi se lett. Trelawney doktor,

amint meghallotta Galateo tutulását, nyakába szedte a lábát, ész nélkül menekült; úgy látszott, senki se fél annyira a fertőzéstől, mint éppen ő. Olykor megpróbáltam kifaggatni ennek a nyavalyának a természetéről, de zavart és kitérő válaszokat adott – mintha már a „lepra" szó is kellemetlenül érintené.

Tulajdonképpen nem is tudom, miért ragaszkodtunk oly makacsul ahhoz, hogy orvosnak tartsuk. Igen, az állatok – főleg az apróbbja –, a kövek, a természeti jelenségek nagyon is érdekelték; de az emberi lények és betegségek csak undorral és rémülettel töltötték el. Irtózott a vértől, a betegeket csak ujja hegyével érintette, s ha súlyosabb esetekhez hívták, orrába ecetes selyemzsebkendőt dugott. Szemérmes volt, mint valami kislány. Ha meztelen testet látott, elpirult; s ha hozzá még nő is volt az illető, lesütötte a szemét és dadogott. Mintha hosszú tengeri útjain egyetlen nővel se lett volna dolga. Szerencsére abban az időben a szülések a bábákra tartoztak s nem az orvosokra – ha nem így lett volna, isten tudja, hogy vonja ki magát az efféle kötelesség alól!

Bácsikámnak gyújtogatni szottyant kedve. Éjszakánként egyszer csak kigyulladt valamelyik nyomorult paraszt szalmakazla vagy egy farakás, esetleg egész erdő. Ilyenkor a jobbágyok reggelig kézről kézre adogatták a csöbröket, hogy eloltsák a tüzet. A károsultak mindig koldusszegények voltak, akiknek épp nézeteltérésük támadt az őrgróffal – vagy valamelyik (mind szigorúbb és igazságtalanabb) rendelete vagy a duplájára emelt dézsma miatt. Amikor már nem elégítette ki a termények

elpusztítása, nekilátott a lakóházak felperzselésének; alighanem az éjszaka leple alatt lopódzott a házak közelébe, tüzes taplót hajított a tetőkre, aztán uccu! máris tovavágtatott a lován. De senki sem tudta rajtakapni soha. Egy ízben két öreg szörnyethalt, máskor egy fiatal fiú volt az áldozat: olyan volt a feje, mintha megnyúzták volna. A jobbágyokban nőttön-nőtt a Medardo elleni gyűlölet. Legelszántabb ellenségei a hugenotta családok voltak. Ezek ott laktak a Parlag-domb nevű tanyai településén, s a férfiak egész éjszaka egymást váltva őrt állták, hogy megakadályozzak a gyújtogatást.

Eszeveszettségében egy éjjel meg Pratofungoba is berontott, s égő szurokcsóvát hajigált a szalmatetős házakra. A leprásoknak az a tulajdonságuk, hogy semmit se fáj nekik, ha megperzselődnek; ezért aztán, ha épp álmukban éri őket a tűz, bizony többé föl sem ébrednek. Csakhogy az őrgróf, miközben elvágtatott, hallja ám, amint egy magános hegedűs rázendít a faluban. Pratofungo lakói ébren virrasztanak, játékaikkal

foglalatoskodva. Valamennyien megpörkölődtek bár, de fájdalmat nem éreztek, s szokásuk szerint jól mulattak. A tűzvészt hamarosan eloltották; házaikban – tán mert a lepra azokat is átitatta – ugyancsak nem sok kárt tettek a lángok.

Az őrgróf gonoszsága most már a saját tulajdona ellen fordult: a kastélyát se kímélte. A tűz abban a szárnyban lángolt föl, ahol a szolgák laktak, s borzalmas üvöltözés, a bennrekedtek segélykiáltásai közepette terjedt, s látták, amint az őrgróf tovanyargal a mezők felé. Ez a merénylet a dajka ellen irányult, aki pedig anyja helyett anyja volt Medardónak. Sebastiana azzal az ellentmondást nem tűrő fennkölt makacssággal, mellyel a nők azokkal szemben viseltetnek, akiket még pendelyes korukból ismernek, egyetlen alkalmat se mulasztott el, hogy az őrgróf szemére ne lobbantsa annak újabb meg újabb gonosztettét, bár mindenkinek az volt a meggyőződése: Medardo di Terralba jelleme beteges, gyógyíthatatlan kegyetlenségbe váltott. Sebastianát összezúzva húztak ki az üszkös falak közül, s jó néhány napig kellett az ágyat nyomnia, míg égési sebei valamelyest begyógyultak.

Egyik este kitárult szobájának ajtaja, s az őrgróf egyszeriben ott állt betegágya lábánál.

– Mik azok a foltok az arcodon, dajka? – kérdezte Medardo, s rámutatott az égési sebekre.

– Bűneid nyomai, fiam – válaszolta nyugodtan, derűsen az öregasszony.

– Torz hegek pettyezik a bőröd; mi bajod, dajka?

– Semmi ahhoz képest, ami rád vár a pokolban, fiam, ha nem szállsz magadba.

– Sürgősen kezeltetned kéne. Nem szeretném, ha tudnának a bajodról…

– Nem akarok én férjhez menni, hogy a testemmel törődjem. Megelégszem a jó lelkiismerettel. Bárcsak te is elmondhatnád ezt magadról!

– Nos, pedig mégiscsak úgy áll a dolog: vár a vőlegényed, hogy magával vigyen. Nem tudsz róla?

– Ne csúfold az öreget, fiam – épp te, kinek ifjúságát ily serelem érte.

– Nem tréfálok. Hallgasd csak, dajka; jegyesed itt fújja az ablakod alatt…

Sebastiana odafülelt, s ekkor meghallotta a leprás kürtölését.

Másnap Medardo magához hívatta Trelawneyt.

– Nem tudni, hogyan, gyanús foltok ütöttek ki egyik öreg szolgálónk arcán – mondta. – Mindenki attól fél, hogy lepra. Doktor, az ön fényes tudományára bízzuk a dolgot.

Trelawney földig hajolt.

– A kötelességem, mylord… mindig a rendelkezésére állok, mylord… – dadogta.

Megfordult és kisurrant a kastélyból. Aztán fogott egy hordócskát, teletöltötte „rossznyavalya" borral, s eltűnt az erdőben. Egy hétig senki se látta. Mire visszasompolygott, az öreg dajkát már elküldték a leprások falujába.

Sebastiana egyik este, napszálltakor hagyta el a kastélyt. Fekete ruhában, lefátyolozva, karján batyu: a holmija. Tudta, hogy sorsa megpecsételtetek: Pratofungóba kell mennie.

Elhagyta a szobát, hol eddig laknia rendeltetett. Üres a folyosó, valamennyi üres, s nincs egy teremtett lélek a lépcsőkön se, sehol. Lelépkedett, átvágott az udvaron, kiért a mezőre. Körülötte minden kihalt, léptei neszére mindenki visszahúzódott, elrejtőzött. Egyszerre vadászkürt hangja ütötte meg a fülét; halkan, fojtottan szólt, s hívogatóan is, két egyszerű, magános hangot váltogatva fújták. Galateo állt ott az ösvényen, ég felé tartotta a görbe ökörszarvat. A dajka lassan nekiindult; az ösvény egyenest a lebukó napnak tartott; Galateo jó darabbal előtte járt, időnként meg-megállt, mintha a falevelek közt zümmögő darazsakra figyelne, majd szájához emelte kürtjét, s belefújt hosszan, fájdalmasan; Sebastiana körülnézett, egy-egy pillantást vetett a kertekre, a parti fövenyre, mindarra, amit most elhagy; érezte, hogy a sövények mögött' emberek állanak, akik immár elidegenedtek tőle – újra elindult. Távolról követte Galateót, így ért a leprafaluba, egyedül. Megszólaltak a hárfák és a hegedűk, s háta mögött becsukódott Pratofungo kapuja.

Alaposan kiábrándultam Trelawney doktorból. Kisujját se mozdította, hogy az öreg Sebastiana ne kerüljön a lepratelepre – holott tudta, hogy azok a foltok nem leprától erednek. Ez gyávaságra vallott, s én első ízben éreztem valami ellenszenvfélét iránta. Ehhez még hozzájárult az is, hogy amikor az erdőbe szökött, nem vitt magával; pedig jól tudhatta, mennyire hasznára váltam volna, mint mókusvadász és málnaszedő. Ezután már nem mentem vele olyan szívesen lidércfényt kergetni, mint annak előtte. Gyakran csavarogtam egyedül, s új társakat kerestem.

Mostanában a hugenották társasága vonzott a legjobban; ott laktak a Parlag-dombon. Franciaországból menekültek ide, ahol a király felkoncoltatta s miszlikbe vágatta mindazokat, akik e vallás hívei voltak. Amikor átkeltek a hegyeken, elvesztették szent könyveiket, kegyszereiket, és így most nem volt se olvasni való bibliájuk, se misekönyvük, amelyből istentiszteletet tartsanak, sem zsoltáros könyvük, hogy énekeljenek, sem imakönyvük, hogy imádkozhassanak. Mint akik már üldöztetést szenvedtek, s más vallású emberek között élnek, bizalmatlanok voltak: immár nem akartak elfogadni semmiféle szent könyvet, s meg se kívánták hallgatni a vallásuk gyakorlására vonatkozó tanácsokat. Ha valaki hugenotta testvérükként kereste fel őket, attól féltek: az illető a pápa álruhás küldötte; s hallgatásba burkolóztak. Nekiestek a Parlag-domb kemény földjének és megművelték; férfiak, nők látástól vakulásig görnyedeztek, abban a reményben, hogy a kegyelem majd csak megvilágosítja az elméjüket. Alig tudták már, mi bűn, mi nem, így aztán, hogy el ne vétsék a dolgot, megsokszorozták vallási tilalmaikat, s

árgus szemmel figyelték egymás legapróbb mozdulatát is: vajon nem árul-e el valamiféle bűnös szándékot.

Zavarosan emlékeztek egyházuk hitvitáira, ezért óvakodtak ajkukra venni Isten nevét, s szintúgy minden más vallási kifejezést; féltek, hogy esetleg szentségtörő módon teszik. Nem követtek hát semmiféle vallási előírást, s bár a hittel kapcsolatos kérdéseket valószínűleg még magukban sem merték megfogalmazni, arcukon valamiféle elmélyedt, töprengő kifejezés állandósult, mintha mindig csak ezekre a dolgokra gondolnának. Viszont fáradságos földmívelésüknek szabályai idővel egyenlő értékűvé váltak a vallási parancsolatokkal; ilyenek voltak például a kényszerű takarékossággal kapcsolatos szokások, továbbá az asszonyok házi erényei.

Egyetlen nagy család voltak, rengeteg unoka meg meny, valamennyien nyakiglábak, szikárak, csontosak; fekete ünneplőben, állig begombolkozva dolgoztak a földeken, széles és lecsüngő karimájú kalapban a férfiak, fehér főkötőben a nők. A férfiaknak hosszú szakálluk volt, s mindig puskával a

vállukon járkáltak – holott, azt beszélik, verebeken kívül soha semmire se lőnek, tiltják parancsolataik.

A szikes földeken; ahol keserves munka árán is csak némi nyomorúságos szőlő és gyér gabona termett, fel-felsüvített a vén Ezékiel hangja; ég felé emelt ököllel, szünet nélkül kiáltozott, fehér kecskeszakálla csak úgy reszketett, szemgolyói dühödten forogtak a tölcsérszerű kalap alatt. – Dögvész és éhhalál! Dögvész és éhhalál! – szidalmazta munkába görnyedt háza népét. – Marokra a kapát, Jónás! Tépd a gyomot, Zsuzsánna! Szórd már azt a trágyát, Tóbiás! – Ezerszám osztogatta a parancsait és szidalmait, fortyogó gyűlölettel bírált mindent, mintha megannyi ügyetlen, léha rontópál venné körül. S valahányszor végigüvöltötte azt az ezernyi teendőt, amit el kell végezniök, hogy a földek tönkre ne menjenek, szétkergette családtagjait, maga állt neki a munkának, mindegyre ordítozva: – Dögvész és éhhalál!

Felesége sohasem kiabált. Ellentétben a többiekkel, neki mintha szilárd tartást adott volna valamiféle titkos, legkisebb részletekig tisztázott vallás – melyről azonban szót se ejtett senkinek. Elég volt merően néznie tág pupillájú szemével, s keskenyre húzott, szinte összeszorított szájjal így szólnia: – De mit jut eszébe, Rákhel nővérem?! De mi jut eszébe, Áron testvérem?! – s az atyafiság ajkáról máris eltűnt a ritka mosoly, az arcok újra komoly, méla kifejezésbe rándultak.

Egy este épp akkor értem a Parlag-dombra, amikor a hugenották imádkoztak. Hangot sem ejtettek, kezüket nem kulcsolták össze, s nem is térdeltek; egyenes derékkal álltak a szőlősorok között, egyik oldalon a férfiak, a másikon a nők,

szemben velük, mellére csüngő szakállal a vén Ezékiel. Merően néztek maguk elé, hosszú, csontos karjuk mozdulatlanul lógott, bütykös kezük ökölbe szorítva. S bár úgy látszott, egészen magukba mélyednek, nem vesztették el a kapcsolatot környezetükkel: Tóbiás kinyújtotta kezét, s leszedett egy hernyót a szomszéd szőlőtőkéről; Rákhel vasalt sarkával eltaposott egy csigát, s maga Ezékiel is lekapta kalapját, hogy elijessze a gabona körül röpdöső verebeket.

Aztán rázendítettek egy zsoltárra. Nem emlékeztek a szövegére, csupán a dallamra, arra se jól; gyakran megesett, hogy egyikük elhibázott néhány hangot, ámbár az is lehet: valamennyien mindig hamisan énekeltek; viszont nem hagyták abba sohasem, s ha végeztek a/ egyik strófával, máris rákezdtek a másikra – ugyancsak szöveg nélkül.

Egyszer csak éreztem, hogy valaki megrántja a karomat. A kis Ézsau cibált, s intett, maradjak csendben és kövessem. Az öreg Ezékiel legkisebb fia volt, velem egykorú; csupán kemény, zord arckifejezése emlékeztetett arra, kikhez tartozik, de emögött is valami incselkedő ravaszság, gonosz-kópéság bujkált. Négykézláb kiosontunk a szőlősorok közül, közben ezt súgta oda nekem:

– Még vagy egy félórát elkántálnak. Jaj, de unalmas! Gyere, nézd meg a barlangomat.

Ézsaunak titkos barlangja volt. Ide bújt övéi elől, hogy ne zavarhassák minduntalan kecskét legeltetni vagy csigát szedni a gyümölcsösbe. Napokat lustálkodott itt, miközben atyja üvöltözve kereste a mezőkön.

Volt dohánya, s a falon két majolika pipája is lógott. Az egyiket megtömte: szívjam el. Megtanított, hogyan kell rágyújtani, s hatalmas füstfelhőket eregetett, oly mohósággal, amilyet gyereknél még sohasem láttam. Én életemben először füstöltem; rögtön rosszullét környékezett, és abbahagytam a pöfékelést. Ézsau, hogy bátorítson, pálinkás bütyköst húzott elő, s töltött nekem egy pohárral: alaposan meghökkentett, csak úgy égett a belsőm.

Ő úgy itta, mint a vizet.

– Ahhoz, hogy lerészegedjem, jócskán kell belőle – mondta.

– Honnan szedted mindezt, amit itt tartasz a barlangodban? – kérdeztem.

Csórást jelző mozdulatot tett:

– Loptam.

Egy katolikus kölykökből álló banda élére állt, mely a környéket fosztogatta. Nemcsak a gyümölcsfákat dézsmálták, bemerészkedtek a házakba s a tyúkketrecekbe is. Azonkívül vaskosabban és sűrűbben káromkodtak még Pietrochiodo mesternél is: valamennyi katolikus és hugenotta káromkodást ismerték – csereberélték őket.

– Még sok más bűnt is elkövetek – magyarázta nekem hamisan tanúskodom, elfelejtem megöntözni a babot, nem tisztelem atyámat és anyámat, késő este megyek haza. Most az összes létező bűnt el akarom követni; azokat is, amelyekről azt mondják, még nem vagyok elég nagy, hogy megértsem őket.

– Az összes bűnt? – kérdeztem. – Gyilkolni is fogsz?

Megvonta a vállát:

– Gyilkolni most éppenséggel nincs kedvem, nem látnám semmi hasznát.

– A bácsikám kedvtelésből gyilkol és gyilkoltat – vetettem ellene, csak hogy én se maradjak le egészen.

Ézsau kiköpött.

– Hülyék kedvtelése.

Odakünn megdördült az ég, és esni kezdeti.

– Otthon majd keresnek téged – szóltam Ézsaunak. Engem ugyan soha senki se keresett, de azt tapasztaltam, hogy a többi gyereket mindig keresik a szülei, különösen ha rosszra fordult az idő; úgy gondoltam hát, hogy ez valami fontos dolog.

– Várjuk meg itt, míg eláll – mondta új barátom –, közben kockázhatunk.

Előszedte a kockákat s nagy halom ércpénzt. Nekem nem volt pénzem, így én a furulyámat, a bicskámat, no meg a parittyámat tettem föl. Egész vagyonom odaveszett.

– Ne búsulj – mondta a végén Ézsau. – Tudod: én csalok.

Künn mennydörgött, villámlott és szakadt az eső. A barlangot elöntötte a víz. Barátom biztonságba helyezte a dohányt meg a többi holmiját, majd így szólt:

– Egész éjjel zuhogni fog. Jobb, ha nyakunkba szedjük a lábunkat, és otthon keresünk menedéket.

Csuromvizesek és sárosak lettünk, mire a vén Ezekiel tanyájához értünk. A hugenották egyetlen olajmécses fényénél ültek az asztal körül, s igyekeztek felidézni emlékezetükben néhány részletet a bibliából, gondosan ügyelve arra: úgy meséljenek, hogy közben azt a látszatot keltsék: valamikor réges-

régen olvashatták csak e történeteket, melyeknek valósága és jelentése teljesen bizonytalan.

– Dögvész és éhhalál! – üvöltötte Ezékiel, s akkorát csapott az asztalra, hogy menten kialudt a mécses, amikor fiával megjelentünk az ajtóban.

Nekem vacogni kezdett a fogam, Ézsau csak a vállát vonogatta. Odakinn mintha valamennyi dördülés, villám a Parlag-dombot ostromolná. Miközben újra meggyújtották az olajmécsest, az öreg égnek emelt ököllel sorolta fia bűneit, mint a legiszonyatosabbakat, melyeket valaha ember elkövethetett; ámde csak kis részüket ismerte. Felesége némán helyeselt, a többiek pedig – fiak, vők, menyek, unokák – fejüket lehorgasztva tenyerükbe temették arcukat. Ézsau egy almát harapdált, mintha a dühödt prédikáció nem is neki szólna. Én viszont az égiháborútól s Ezékiel rettentő haragjától úgy reszkettem, mint a nyárfalevél.

Az üvöltözésnek az őrség visszatérte vetett véget. Csuromvizesen érkeztek, fejükön zsákból hevenyészett csuklya gőzölgött. A hugenották, egymást váltva, minden éjjel őrséget álltak; flintával, furkósbottal és vasvillával felfegyverkezve strázsáltak, hogy elhárítsák az őrgróf alattomos támadásait; Medardót immár esküdt ellenségüknek nyilvánították.

– Atyánk! Ezékiel! – mondták az imént érkezettek. – Ebben az ítéletidőben még a farkasok is elbújnak. A Sánta biztosan nem jön ezen az éjszakán. Meghúzódhatunk a házban, atyánk?

– Nyomát sem láttátok errefelé a Csonkának? – kérdezte Ezékiel.

– Nem, atyánk. Hacsak nem tekintjük annak a villámcsapások nyomán támadt tüzek bűzét. Ez az éjszaka nem a Félszoműé.

– Akkor hát maradjatok, váltsatok ruhát. Vajha békességet hozna a vihar a Ferdének s nekünk.

Sánta, Csonka, Ferde, Félszemű, Féloldalas – ily neveken nevezték a hugenották nagybátyámat; sosem hallottam, hogy a valódin emlegették volna. Mindig valami kérkedő bizalmassággal beszéltek az őrgrófról, mintha nagyon is sokat tudnának róla, afféle meghitt ősellenségük volna. Kacsintásokkal, kuncogásokkal kísért apró megjegyzéseket vetettek oda egymásnak, ilyeneket: ó, ó… a Csonka… Bizony, bizony, a Félfülű… – mintha számukra Medardo valamennyi zavaros, gonosz hóbortja világos és előre látott volna.

Éppen így fecsegtek, amikor az égzengés közepette is egyszer csak hallani lehetett: valaki öklével döngeti a kaput.

– Ki lehet az vajon ilyen ítéletidőben? – szólalt meg Ezékiel. – Tüstént engedjétek be.

Ajtót nyitottak. A küszöbön fél lábán szálfa egyenesen az őrgróf állt; fekete köpenyéről csöpögött a víz, tollas kalpagja is merő lucsok.

– Az istállótokba kötöttem a lovamat – szólt. – Kérlek, adjatok nekem is szállást. Csúf éjszaka ez a kóborlónak.

Mindannyian Ezékielre tekintettek. Én az asztal alá bújtam, nehogy a bácsikám fölfedezze: ide járok, ebbe az ellenséges házba.

– Üljön a tűz mellé, nagy uram – mondta Ezékiel. – Ebben a házban mindenkor szívesen látják a vendéget.

A küszöb mellett egy halom lepedő hevert (olajbogyószüretkor ezeket szokták a fák alá teríteni). Medardo kinyújtózkodott rajta s elaludt.

A sötét szobában a hugenották Ezékiel köré gyülekeztek.

– Atyánk! Most kezünkben a Sánta! – suttogták. – Hagyjuk, hogy megszökjék? Engedjük, hogy további gaztettekkel sanyargassa az ártatlanokat? Ezékiel! Vajon nem jött-e el az óra, hogy lakoljon a Szörnyeteg?!

Az öreg öklét a mennyezet felé lökte.

– Dögvész és éhhalál! – ordította; ha ugyan ordításnak lehet nevezni, amikor valaki szinte hang nélkül, de teljes erejéből kiált. – A mi házunkban még soha nem érte bántódás a vendéget! Magam állok őrt mellette, hogy megvédjem álmát!

S vállán flintával odacövekelte magát az alvó őrgróf mellé. Medardo felnyitotta szemét.

– Mit csinálsz itt, Ezékiel mester? – kérdezte.

– A vendég álmát vigyázom. Sokan gyűlölik kegyelmedet.

– Tudom. Sosem alszom a kastélyban, mert félek: szolgáim meggyilkolnak álmomban.

– Az én házamban sem szeretjük kegyelmedet, nagyuram. De ezen az éjjelen nem esik bántódása.

Az őrgróf kis ideig hallgatott, aztán így szólt:

– Ezékiel, szeretnék áttérni a kegyelmedék vallására.

Az öreg nem válaszolt.

– Hűtlen népség vesz körül – folytatta Medardo. – Szívesörömest túladnék valamennyin, s a hugenottákat hívnám a kastélyba. Kegyelmed, Ezékiel mester, lenne a miniszterem, Terralbát hugenotta tartománynak nyilvánítanám, s hadat üzennék a katolikus hercegeknek. Kegyelmed s kegyelmed háza népe vezetné a sereget. Nos, elfogadja az ajánlatot, Ezékiel mester? Át tud keresztelni?

Az öreg csak állt, egyenes derékkal, mozdulatlanul, széles mellén megfeszült a keresztbe vetett puskaszíj.

– Túl sokat felejtettem a vallásomból ahhoz, hogy át merjek téríteni valakit. Maradok a magam földjén, a magam lelkiismerete szerint. Kegyelmed is maradjon a magáén, a sajátja szerint.

Az őrgróf felkönyökölt fektében.

– Tudja-e, Ezékiel mester – mondta –, hogy még nem tájékoztattam az Inkvizíciót a birtokomon élő eretnekekről? S vajon tudja-e – azt is, ha elküldeném püspökünknek kegyelmetek fejét ajándékul, a Szentszék rögvest visszafogadna kegyelmébe?

– A mi fejünk még szilárdan a nyakunkon ül, nagyuram – így az öreg –, de van valami, amitől még nehezebb megválnunk.

Medardo talpra ugrott, és kitárta az ajtót:

– Szívesebben alszom ott a tölgyfa alatt, semmint ebben az ellenséges házban! – kiáltotta, s eltűnt a szakadó esőben.

Az öreg előhívta a többieket.

– Gyermekeim – mondta úgy rendeltetett, hogy először a Sánta látogasson meg bennünket. Most hát elment: megtisztult tőle házunk tája. Ne csüggedjetek, fiaim: tán egy napon igazabb vándor érkezik hozzánk.

A szakállas és főkötős fejek lehorgadtak.

– És ha nem jön senki sem – tette hozzá Ezékiel felesége mi akkor is itt maradunk, a helyünkön.

Ebben a percben villám cikázott át az égen, s a mennydörgés megreszkettette a fal minden tégláját és kövét. Tóbiás felkiáltott:

– A tölgyfába csapott! Ni, hogy lángol!

Lámpásokkal a kezükben kiszaladtak, s íme, mit látnak: a terebélyes fa egyik fele – koronájától a gyökeréig – elszenesedett, másik fele meg teljesen ép. A távolból egy ló patáinak csattogása hallatszott, s egy újabb villám fényénél az esőfüggöny mögött fölrémlett a keskeny lovag köpenybe burkolt alakja.

– Megmentettél, atyánk – mondták a hugenották. – Köszönjük, Ezékiel.

Keleten szürkülni kezdett az ég, hajnalodott.

Ézsau félrevont, és csendesen megjegyezte:

– Hát nem bolondok? Nézd csak, mit csináltam közben én… – S elém tolta csillogó holmikkal teli markát. – Amíg bácsikád lova az istállóba volt kötve, leszedtem nyergéről az egész aranyveretet. Mondd, hát nem hülyék, hogy nekik ez nem jutott eszükbe?

Ézsau efféle, tevékenysége nem tetszett nekem, szülei viselkedése pedig félelemmel töltött el.

Így hát ettől kezdve inkább magamban barangoltam; egyedül jártam a tengerpartra csigát meg rákokat fogni. Amikor egyszer egy szikla tetején azon mesterkedtem éppen, hogy kipiszkáljak az odújából egy rákocskát, az alattam csillogó sima víz tükrében hirtelen kardpengét láttam megvillanni a fejem fölött: ijedtemben belepottyantam a tengerbe.

– Nesze, fogd meg – szólt bácsikám, ugyanis ő volt, aki a hátam mögé került. Azt akarta, hogy kapaszkodjam a kardjába, méghozzá annak éles pengéjébe.

– Köszönöm, majd magam – feleltem, s egy kiálló sziklazátonyra húzódzkodtam, melyet karhossznyi vízfelület választott el a szirttől.

– Rákokra vadászol? Látod, én polipokra – mondta Medardo.

Megmutatta zsákmányát.

Egyetlen kardvágással kettészelt, nagy, barna és fehér példányok voltak, karjaik még egyre tekergőztek.

– Így lehetne minden teljes dolgot kettészelni – elmélkedett nagybátyám, miközben hasra feküdt a sziklapárkányon, és a vonagló, rángatózó fél polipokat simogatta. – Ekképpen minden és mindenki kiléphetne korlátolt és ostoba teljességéből. Míg egészben éltem,- a dolgok természetesnek s egyben zavarosnak tűntek föl, a világ bárgyú és semmitmondó volt, akár a levegő; azt hittem, mindent látok, s csak a felületet bámultam. Ha egyszer te is fél emberré válnál, s ezt szívből kívánom neked, fiú, olyan dolgokat is megértenél, melyeket az egész agyvelők közönséges, mindennapi értelme nem képes fölfogni. Elveszítenéd a magad a világ felét, de a megmaradt fél ezerszerte becsesebbé s mélyebb értelművé válnék. S akkor te is azt kívánnád, hogy a magad képére és hasonlóságára minden kettészelessék és félbehasíttassék, mert igazság, szépség és tudás csak abban lakozik, aki szétszaggattatik.

– Hűha! – rikkantottam. – Mennyi rák mászkál erre! – Hogy távol tartsam magam nagybátyám kardjától, úgy tettem, mintha csakis a rákászás érdekelne. Vissza sem tértem a partra, amíg el nem tűnt polipjaival. De lám, szavai tovább motoszkáltak bennem, félbevágási őrülete nem hagyott nyugtot. Bármerre fordultam is – Trelawney, Pietrochiodo, a hugenották, a leprások

–, mindahányan a kettészelt férfiú árnyékában éltünk, ő volt urunk és parancsolónk, őt szolgáltuk, s nem szabadulhattunk tőle, sohasem.

6

Medardo őrgróf már kora hajnalban kilovagolt. Ficánkoló paripája nyergéhez erősítette magát, föl-alá nyargalászott a sziklák között, meg-megállt, letekintett a meredélyről, s ragadozó szemével a völgy felé fürkészett. Így pillantotta meg egyszer Pamelát, a pásztorlánykát, egy mező kellős közepén, kecskéi között.

Az őrgróf ezt gondolta: „Lám, heves érzelmeim közül egy sem hasonlít ahhoz, amit a teljesek szerelemnek neveznek. S ha nekik olyannyira fontos a maguk együgyű érzése, akkor az, ami engem megszállna, bizonyára nagyszerű és rettenetes lenne.” Elhatározta, hogy beleszeret a pufók, mezítlábas Pamelába, aki egyszerű, rózsaszín ruhácskájában hason feküdt a fűben, szundikált, vagy virágot szagolgatva a kecskéivel társalkodott.

Ám Medardo gondolatainak hűvös és rideg megfogalmazottsága ne tévesszen meg bennünket. Amint megpillantotta Pamelát, vére furcsamód meglódult, s mert ilyesmit már régen nem érzett, valamiféle riadt sietséggel menekült eme okoskodáshoz.

Délben, hazafelé tartva, Pamela látja ám, hogy a mezők valamennyi százszorszépének csak egyik fele van meg – szirmuk felét le- tépdesték. „Ó, jaj nekem! – gondolta. – A völgy valamennyi lánya közül épp velem kell ennek megesnie!” Megértette, hogy az őrgróf belészeretett. Letépte az összes

megcsonkított százszorszépet, hazavitte s imakönyve lápjai közé rakta őket.

Délután az apácaligeti posványra vitte úsztatni a kacsákat. Körös-körül a rétet szinte belepte a fehér zsázsa, de ezek a virágok is ugyanarra a sorsra jutottak, mint a százszorszépek: mintha valamennyinek ernyőjét félbenyisszantották volna. „Ó, jaj – sóhajtotta Pamela –, jaj nekem, épp engem akar hát!” Csokorba szedte a csonka virágokat, hogy otthon a falitükör rámájába tűzze.

Aztán nem gondolt többé az egészre, koszorúba fonta haját, kibújt ruhácskájából, és megfürdött a kis tóban; együtt lubickolt a kacsáival.

Este, amint hazafelé ment, a mezőkön rengeteg pitypang fehérlett. S látja ám Pamela, hogy a kaszatok egyik feléről mindenütt hiányoznak a bolyhocskák, mintha csak az imént valaki elheveredett volna a földön, s oldalvást, vagy éppenséggel fél szájjal csupán, rájuk fújt volna… Pamela letépett néhányat e fehér félgömböcskékből, s rájuk fújt: a lágy pehelyfehő tovaszállongott, „ó, jaj nekem – gondolta valóban akar hát engem. Mi lesz ennek a vége, vajon mi?”

Pameláék házikója olyan kicsiny volt, hogy ha a kecskéket fölhajtották a padlásra, s a kacsák is elfoglalták helyüket a szobában, senki emberfia el nem fért többé. Kint méhkasok álltak körös-körül, mert még méheket is tartottak. A padló meg tele hangyabollyal, olyannyira, hogy bárhova nyúltak, kezük máris csak úgy feketéllett a sok hangyától. Így aztán anyóka a szérűben aludt, apóka egy üres hordóban, Pamela meg kifeszített egy függőágyat az olajfa és a fügefa közé, abban nyugodott.

A lány most megtorpant. Egy halott lepke hevert a küszöbön. Egyik szárnya s fél törzse kővel összezúzva. Pamela felsikoltott, s előhívta apját, anyját.

– Ki volt itt? – kérdezte tőlük.

– A mi urunk, az őrgróf járt erre – válaszolt apóka meg anyóka. – Azt mondta, egy lepkét kerget, amely megcsípte.

– Mióta csípnek a lepkék?! – kérdezte Pamela.

– Bizony, ezen mi is töprengtünk.

– Az igazság az – jelentette ki Pamela –, hogy az őrgróf belém szerelmesedett, s elkészülhetünk a legrosszabbra.

– Hujujuj! Ne képzelődj, ne túlozz! – mondta apóka meg anyóka; aminthogy mindig így beszélnek az öregek, ha épp nem a fiatalok mondják ugyanezt.

Másnap Pamela, amikor ahhoz a kőhöz ért, melyen kecskéit legeltetve üldögélni szokott, felkiáltott. Undorító dögcafatok rondították el a követ: egy fél denevér s egy fél medúza; az egyikből feketés vér csepegett, a másikból valami nyálkás, ragacsos anyag szivárgott, itt egy szétfeszített fél szárny, amott puha, kocsonyás foszlányok. A pásztorlányka megértette, hogy ez üzenet, s így szól: „Ma este találkozunk a tengerparton.” Pamela összeszedte minden bátorságát és elindult.

A tengerparton leült a kavicsos fövenyre, s hallgatta a tajtékos, fehér habos hullámok csobbanásait. Egyszer csak lódobogás hangzott

– Medardo ott vágtatott feléje a parti köveken. Megállt, kioldozta magát, s leszállt a nyeregből.

– Pamela! – szólt. – Elhatároztam, hogy beléd szeretek.

A lány talpra szökkent.

– Ezért marcangol szét minden teremtményt?

– Pamela – sóhajtott az őrgróf nincs más nyelv, melyen megértsük egymást, csupán ez. Ha két lény találkozik e világon, az mindenkor szétszaggattatás, marcangoltatás. Jer velem, én jól ismerem e nyavalyát, s velem nagyobb biztonságban leszel, mint bárki mással; mert rosszat cselekszem én is, mint mindenki, de a többiekkel ellentétben az én kezem biztos.

– S engem is széjjeltép majd, mint a százszorszépeket meg a medúzákat?

– Nem tudom még, mit csinálok veled. Ha enyém leszel, ez bizonyára oly dolgokat tesz számomra majd lehetővé, amelyekről most nem is álmodhatok. Elviszlek a kastélyomba, ott foglak őrizni, senki sem láthat rajtam kívül; heteken, hónapokon, éveken át kutathatjuk, mit kell tennünk, s mindig új meg új módját találjuk ki annak, hogyan lehetünk együtt.

Pamela elnyújtózkodott a kavicsos fövenyen. Medardo melléje térdelt. Hadonászva beszélt, s közben meg-megsimogatta a lány körül a levegőt, de hozzá nem ért, egyszer sem.

– Igen ám, csakhogy előbb tudnom kell, mit tesz majd velem. Most adhat nekem kóstolót, aztán eldöntöm, megyek-e vagy sem a kastélyába.

Az őrgróf lassan Pamela orcája felé nyújtotta keskeny, horgas ujjú kezét Reszketett a keze, s nem lehetett tudni, vajon a mozdulat simogatásban végződik-e vagy karmolásban; de még mielőtt megérintette volna a lány arcát, hirtelen visszarándult – Medardo talpra ugrott.

– Azt akarom, hogy a kastélyban élj! – mondta, miközben felkapaszkodott lovára. – Máris megyek, előkészítem a tornyot,

ahol majd lakni fogsz. Egy napot adok a gondolkodásra, aztán döntened kell.

Szólt, s elvágtatott.

Másnap Pamela szokása szerint felmászott a szederfára gyümölcsöt szedni. A lombok közül, nyöszörgő hang és szárnyverdesés zaja ütötte meg a fülét. Majdhogy le nem pottyant ijedtében. Egy magas ágra egy kakas volt felkötve szárnyánál fogva; kékes színű, kövér, szőrös hernyók zabálták már. A tarajára pedig még egy fenyődarázsfészek is rá volt kötözve.

Bizonyára az őrgróf újabb borzalmas üzenete. A lány meg is fejtette: „Holnap pirkadatkor találkozunk az erdőben."

Azzal az ürüggyel, hogy szed egy zsákra való fenyőtobozt, Pamela kiment az erdőbe. Medardo csakhamar előbukkant az egyik fatörzs mögül, mankójára támaszkodva, bicegve közelített

– Nos – kérdezte elhatároztad hát, hogy a kastélyba jössz?

Pamela leheveredett a tűlevelekkel borított földre.

– Nem, éppenséggel úgy határoztam, hogy nem megyek – mondta, alig fordulva az őrgróf felé. – Ha akar engem, ide jöjjön ki hozzám az erdőbe.

– A kastélyba jössz! Már elő van készítve a torony, te leszel egyetlen úrnője.

– Rabnőként akar ott tartani, aztán meg hagyná, hogy a tűzvész eleméssszen, vagy szétrágjanak az egerek. Nem és nem. Megmondtam: magáé leszek, ha akarja, de csak itt, a fenyőfák alatt, az avaron.

Az őrgróf leguggolt hozzá. Egy tűlevelet fogott az ujjai közé, s körülkarcolta vele a lány nyakát. Pamela érezte, hogy libabőrös

lesz, de nem mozdult. Látta az őrgróf arcát, amint fölébe hajol, ezt a különös arcélt, mely szemből is profilnak látszott, e csupaszon elővillanó fél fogsort; mely ollószerűen nyílt mosolyra. Medardo szétmorzsolta a fenyőtűt s fölállt.

– Bezárva a kastélyba, úgy akarlak! A kastélyba zárva!

Pamela úgy érezte, megkockáztathatja; mezítelen lábával a levegőben kalimpálva így szólt:

– Itt az erdőben nem mondok nemet; bezárva soha! Még holtomban se!

– Meglátom én! Tudom a módját, hogyan viszlek haza, meglásd! – mondta Medardo és megveregette lovát, mely mintha csak véletlenül került volna épp elő. A kengyelbe illesztette fél lábát, s elvágtatott az erdei ösvényen.

Ezen az éjjelen Pamela a füge- s az olajfa közé kifeszített függőágyában aludt, s reggelre

– ó, borzalom! – kicsinyke, vérző állati tetemet talált az ölében. Egy fél mókus volt, a szokott módon hosszában kettévágva – barnásvörös farka azonban sértetlen.

– Ó, jaj nekem – mondta szülőinek az őrgróf az életemre tör.

Apóka és anyóka egymás kezéből kapkodta ki a mókustetemet.

– Azért… a farkát egyben hagyta. Ez talán jó jel… – mondta apóka.

– Talán kezd megjavulni… – mondta anyóka.

– Mindig mindent kettőbe vág – így apóka –, de ami a legszebb a mókuson, a farkát lám megkímélte.

– Ez az üzenet tán azt jelenti – így anyóka hogy ami szép és jó rajtad, azt kímélni fogja…

Pamela kezével a hajába túrt.

– Mit kell tőletek hallanom, atyám, anyám! Emögött rejlik valami… Az őrgróf beszélt veletek…

– Nem beszélt – mondta apóka de üzent, hogy meg akar látogatni bennünket, s érdekli a nyomorúságunk.

– Atyám, ha idejön, hogy beszéljen veled, nyisd fel a kasokat, és zúdítsd rá a méheket…

– Lányom, Medardo uraság tán megjavul… – mondta az öregasszony.

– Anyám, ha idejön, hogy beszéljen veled, kötözd a hangyabolyhoz, s hagyd ott.

Aznap éjjel a szérű, ahol anyóka aludt, kigyulladt, a hordó pedig – apóka hálószobája – szétesett. Reggel a két kis öreg a szerencsétlenség nyomait vizsgálgatta, amikor megjelent az őrgróf.

– Sajnálom, hogy ma éjjel megijesztettelek benneteket – mondta de nem tudtam, hogyan térjek a tárgyra. Az a helyzet, hogy tetszik a lányotok, és kastélyomba akarom őt vinni. Ezért hát annak rendje és módja szerint megkérem tőletek a kezét. Élete meg fog változni, s megváltozik majd a tiétek is.

– Az lenne csak szép, ha nem volnánk elégedettek, nagyuram! – mondta a kis öreg. – De ha tudná kegyelmed, miféle természete van a lányomnak!… Hajaj! Képzelje, azt mondta, uszítsam nagyuramra a méheket…

– Képzelje csak, uraság – így anyóka –, azt mondta: kötözzük a hangyabolyra…

Szerencse, hogy Pamela aznap korán hazajött. Apja, anyja megkötözve, szájuk felpeckelve, egyik a méhkason, másik a

hangyabolyon. És szerencse, hogy a méhek ismerték az öreget, s a hangyáknak más dolguk akadt, mint hogy fölfalják az öregasszonyt. Így aztán a lány mindkettőjüket meg tudta menteni.

– Látjátok, mennyire megjavult az őrgróf?! – mondogatta közben.

Ám a két kis öreg valamit forralt. Másnap megkötözték Pamelát, s bezárták a házikóba az állatok közé; aztán elmentek a kastélyba, s jelentették az őrgrófnak: ha még akarja a lányukat, csak küldjön érte, ők készek kiszolgáltatni.

Pamela azonban értett állatai nyelvén. A kacsák lecsipkedték kötelékeit, a kecskék pedig addig döfködték szarvukkal az ajtót, míg csak ki nem tört. A lány fogta kedvenc kacsáját és kedvenc kecskéjét, s uccu! szaladt az erdőbe. Ott is maradt, egy barlangban húzta meg magát. A rejtekhelyet csak ő ismerte – meg egy kisfiú, aki ételt s híreket hordott neki.

Ez a kisfiú én voltam. Vidáman éltünk Pamelával az erdőben. Gyümölcsöt, sajtot és olajban sült halat vittem a bujkálónak, ő meg kecsketejet és kacsatojást adott cserébe. Amikor a kis patakokban vagy tocsogókban fürdött, vigyáztam, hogy senki meg ne lássa.

Nagybátyám olykor feltűnt az erdőben. Nem jött közel, csak szokott szomorú módján jelezte, hogy erre járt. Hol sziklaomlás, kőgörgeteg súrolta Pamelát s a két állatot, mint valami baljós simogatás, hol egy fenyőfatörzs engedett reccsenve a nekitámaszkodó lány súlyának, mert Medardo előzőleg néhányszor belevágta szekercéjét; az is megesett, hogy valamelyik forrás megölt állatok tetemétől fertőződött.

Az őrgróf újabban vadászott is; üggyel-bajjal sikerült fél kézzel nyilaznia. De most még sötétebb s keszegebb volt mintha csak újabb kínok marcangolnák csonka, maradék testét.

Egyik nap Trelawney doktor épp velem sétált a mezőn, amikor Medardo lován elénk ugratott: neki a doktornak, feldöntötte, majdhogynem halálra tiporta. A ló patája könnyedén az ánglius mellén nyugodott, nagybátyám pedig így szólt:

– Magyarázza meg nekem, doktor, mitől érzem úgy, mintha a nem létező lábam valami nagy-nagy úttól elfáradt volna. Mitől lehet ez?

Trelawney, mint rendesen, egészen összezavarodott, és csak dadogni tudott; az őrgróf meg hirtelen elvágtatott. A kérdés azonban megrendítette a doktort: mélyen elgondolkozott, fejét keze közé fogva csak töprengett. Még sosem tapasztaltam nála ekkora érdeklődést valamely – embert érintő – orvosi kérdés iránt.

7

Pratofungo körül rengeteg fodormenta meg rozmaring illatozott, s nem lehetett tudni, vajon vad tenyészet-e vagy az „illatok kertjének” ágyásai. Teli tüdővel szívtam magamba az édeskés illatot, s kerestem az utat, amerre megtalálhatom Sebastianát.

Amióta az öreg dajka tovatűnt a leprafaluba vezető ösvényen, gyakrabban gondoltam árvaságomra. Szinte kétségbeejtett, hogy semmit se tudok róla. Amikor arra járt Galateo, felmásztam egy fára, s onnan kiabálva egyre csak faggattam. Ám a leprás ellensége volt a gyerekeknek, mert azok gyakorta élő gyíkokat hajigáltak rá a fák tetejéről: ezért csak értelmetlenül összevissza gajdolt messze csengő, mézesmázos hangján. Bennem pedig a kíváncsiság, hogy valójában milyen is lehet Pratofungo, immár a nagy, dajka utáni vágyódással párosult, s csak bolyongtam, egyre bolyongtam, fáradhatatlanul az illatos bokrok és sövények között.

S lám, egyszer csak egy kakukkfűcserje mögül hirtelen felemelkedett egy alak – ruhája világos színű, fején szalmakalap –, s elindult a falu irányába. Leprás öregember volt. Érdeklődni szerettem volna tőle a dajkáról. Közelebb mentem hozzá, hogy ne kelljen kiabálnom, s mégis hallja szavam. Megszólítottam:

– Hé, leprás úr!

De ebben a percben közvetlen a közelemben egy másik alak is felült és kinyújtózkodott – tán éppen én ébresztettem fel. Arca

mint valami száraz kéreg, egészen pikkelyes, szakálla ritkás, fehér gyapjú. Zsebéből fűzfasípot húzott elő, s valami pajkos, csúfondáros trillát füttyentett felém.

Most már láttam, hogy az egész kis erdőt szinte megszállták a fehér darócos leprások: ott fekszenek a cserjék és bozótok aljában, nagyokat nyújtózkodnak a délutáni nap fényében, s tápászkodnak is éppen, lassan, kényelmesen, elindulnak – szembe a lenyugvó nappal – Pratofungo felé; kezükben különféle hangszer meg kerti szerszám, melyekkel hatalmas zenebonát csapnak. Hátrálni kezdtem, hogy messzebb kerüljek a szakállastól, de majdnem beleütköztem egy orrtalan asszonyba, aki egy babérfa lombjai közt fésülködött éppen; s mentől többet ugráltam ide-oda a bozótosban, annál több pokolvarosba botlottam; míg végül beláttam, hogy csak egy irányban szabad az út: Pratfungo irányában. Már fel is tünedeztek a falu házikói, a sastollal díszített szalmatetők, már ott sárgálltak nem messze előttem, a szelíd dombhajlat lábánál.

A leprások csupán egy-egy kacsintással s néhány kintornaakkorddal jelezték, hogy valamelyest figyelnek – különben nem törődtek velem. Mégis, nekem úgy tetszett: éppen én vagyok a különös menet középpontja – úgy kísérnek Pratofungóba, mint valami csapdába ejtett állatot. A falu házai lilára voltak pingálva, s az egyik ablakban félmeztelen nő könyökölt, akinek arcát, mellét ugyancsak lila foltok borították. Lantot pengetett. Amikor meglátott bennünket – tovább játszva –, kiabálni kezdett: – Itt vannak, itt vannak… hazajöttek a kertészek! – Erre több más nő is kikönyökölt az ablakokon meg a

tetőteraszokon; csörgőket, meg csengettyűket rázva énekeltek: – *Hozott isten, jó kertészek!*

Igyekeztem a keskeny utcácska közepén haladni, és senkihez nem érni. De mintha zsákutcába jutottam volna: körös-körül mindenfelé leprások – férfiak s nők – üldögéltek a házuk küszöbén; színehagyott rongyaik alól kilátszott a sok fekély, s szemérmük is, fejükön meg pápics- és galagonyakoszorú.

Afféle hangversenyt adtak – egészen úgy tetszett: az én tiszteletemre. Néhányan felém hajoltak hegedűjükkel, s hosszan elnyújtva nyikorgatták rajta a vonót, mások, amint feléjük pillantottam, békabrekegést utánoztak, megint mások kötélen táncoló fura bábukat mutogattak. Ilyen sokféle s ellentétes mozdulatokból és hangokból tevődött össze ez a bohókás koncert; s volt valami refrén is, melyet minduntalan megismételtek:

– Elment a kiscsibe folt nélkül, szedret szedett, foltos lett…

– A dajkámat keresem! – mondtam jó hangosan. – Az öreg Sebastianát. Nem tudjátok, merre van?

Nevetésben törtek ki, s ettől ravaszdi, rosszindulatú arcuk még jobban eltorzult.

– Sebastiana! – kiáltottam. – Hol van Sebastiana?!

– Tessék, kisfiú – szólalt meg az egyik leprás arra, kisfiú – s egy kapura mutatott.

Kinyílt a kapu, s olajosan barna – tán épp szaracén –, félmeztelen, tetovált nő lépett ki rajta; sastoll szoknyájában féktelen, buja táncra perdült. Hogy ezután mi történt, azt nem egészen értettem: a férfiak és nők egymásnak estek, s olyasvalami kezdődött, amiről csak később tudtam meg, hogy orgia.

Összehúztam magam, egészen picire. Ekkor hirtelen megjelent Sebastiana, utat tört magának a forgatagban.

– Ronda disznók! – kiáltotta. – Legalább erre az ártatlan kis lélekre lennétek tekintettel!

Kézen fogott s elvezetett, miközben azok egyre gajdolták:

– Elment a kiscsibe folt nélkül, szedret szedett, foltos lett…

Sebastiana halvány violaszín ruhát viselt, majdhogynem apácamód, s immár néhány folt csúfította ránctalan, sima arcát. Boldog voltam, hogy megtaláltam, de ugyanakkor kétségbeejtett, hogy kézen fogott, s így bizonyára megfertőzött. Ezt meg is mondtam neki.

– Egyet se félj! – nyugtatott meg. – Apám kalóz volt, a nagyapám meg remete. Ismerem a füvek titkát, valamennyiét, nincsen olyan nyavalya, akár honi, akár arabus, amelyre ne tudnék gyógyírt. Ezek itt majorannával és mályvával szurkálják a testüket; én meg ezalatt szép csöndben boricsfőzetet készítek

magamnak, s bizony mondom, amíg élek, meg nem kapom a leprát.

– De miféle foltok azok az arcodon, dajka? – kérdeztem megkönnyebbülve, de nem egészen meggyőzve.

– Görög szurok. Így elhiszik, hogy én is leprás vagyok. Gyere be hozzám, hadd adjak neked a tűzforró főzetemből; az ember errefelé sosem lehet elég óvatos.

Hazavitt kissé félreeső kunyhójába: itt minden ragyogóan tiszta volt, patyolat fehérnemű száradt a kötélen.

Beszélgettünk.

– És Medardo? Mit tudsz Medardóról? – kérdezte, s valahányszor nekikezdtem, szavamba vágott: – Hej, micsoda kópé! Gaz lator, lókötő, útonálló! Még hogy szerelmes! Ó, szegény leány! No és itt! Itt mi járja?! El se képzelitek! Ha tudnátok, mit el nem herdálnak ezek! Odahaza a szájunktól vonjuk meg a falatot, hogy Galateónak adjuk, és tudod-e, itt mivé lesz? No hiszen, az a Galateo is jóféle! Finom alak, mondhatom, és nem az egyetlen itt. Mit nem művelnek ezek éjszaka! No meg fényes nappal! Ilyen szégyentelen némbereket nem láttam még soha! Legalább a ruhájukat foltoznák meg! De még azt se! Rendetlenek, toprongyosak! Ú, én megmondtam a szemükbe is… meg én!… És ők? Tudod-e, mit válaszoltak ők?…

Boldoggá tett ez a látogatás a dajkánál, s másnap vidáman mentem el angolnára halászni.

A hegyi patakba lógattam horgászzsinóromat, ott, ahol egy kicsit kiszélesedik, s kapásra várakozva elbóbiskoltam. Nem tudom meddig aludtam; egyszer csak valami halk neszre

riadtam. Ahogy kinyitom a szemem, egy kezet pillantok meg a fejem fölött, a kézen pedig jókora vörös, szőrös pókot. Megfordultam. Nagybátyám állt mögöttem, fekete köpenyében.

Ijedten ugrottam talpra, s e pillanatban a pók megmarta nagybátyámat, majd villámgyorsan eltűnt. Az őrgróf szájához emelte kezét, nyugodtan megszívta a csípést, és így szólt:

– Aludtál, én meg közben láttam, hogy egy mérgespók leereszkedik erről az ágról, s a nyakad felé tart. Elébe raktam a kezem, s lám, most megmart.

Egyetlen szavát se hittem. Már vagy háromszor tört az életemre hasonló furfanggal. Igaz ugyan, hogy a pók most őt marta meg, már dagadt is a keze.

– Te az unokaöcsém vagy – szólt Medardo.

– Igen – feleltem kissé meglepetten, hisz először jelezte, hogy megismert.

– Rögtön rád ismertem – mondta. Majd hozzátette: – Hej, te pók, te vörös pók! Fél kezem van csupán, s azt is meg akarod bénítani mérgeddel… Ámbár igaz… jobb, hogy engem martál meg, s nem ennek a gyereknek a nyakát.

Amióta az eszem tudom, nagybátyám még sose beszélt így. Egy percre átvillant az agyamon: hátha igazat mond, hátha egyszeriben jó ember lett. De mindjárt elhessegettem ezt a gondolatot. Hiszen szokása volt az alakoskodás és cselvetés! Való igaz, mintha nagyon is megváltozott volna: vonásai nem oly merevek, kegyetlenek, inkább valami lágy, szomorkás kifejezés ül az arcán – tán mert megijedt, s a marás is fáj neki. De öltözete is valahogy másmilyen volt: fekete köpenye poros-piszkos, kissé még szakadozott rongyos is, fonnyadt

gesztenyefalevelek meg tüskék tapadtak rá; és ruhája is: nem a szokott fekete bársony, hanem kopott, ritkás és kifakult szövet; végül lábán nem magas szárú bőrcsizma, hanem kékfehér csíkos harisnyanadrág.

Úgy tettem, mintha nem törődnék vele, megnéztem, akadt-e már angolna a horgomra. Nem, hal nem ficánkolt a horgon, más csillant meg rajta: gyémánttal kirakott arany pecsétgyűrű. Kihúztam, s íme, a kövön a Terralbák címere.

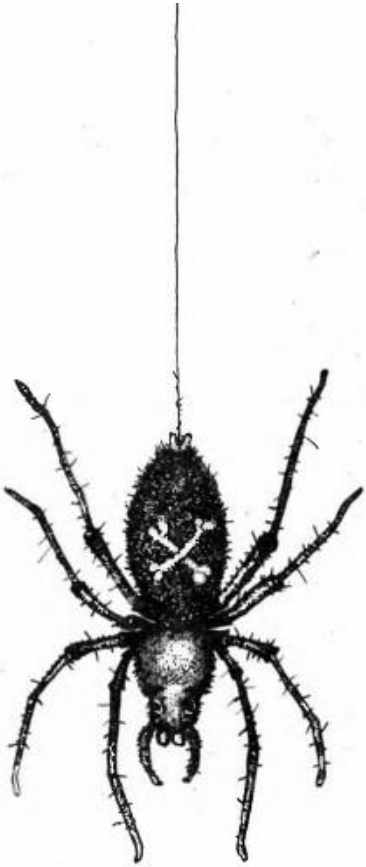

Az őrgróf, aki eddig némán figyelte mozdulataimat, most megszólalt:

– Ne csodálkozz – mondta. – Amint ideértem, láttam, hogy egy angolna kínlódik, csapkod a horgodon. Annyira megsajnáltam, leszedtem s visszaadtam szabadságát. Aztán eszembe jutott, milyen kárt okoztam ezzel a horgásznak, hát úgy gondoltam, a gyűrűmmel, utolsó vagyontárgyammal kárpótolom.

Tátva maradt a szám. Medardo pedig így folytatta:

– Ekkor még nem tudtam, hogy te vagy a horgász. Később rád leltem a magas fűben, amint békésen szenderegtél, s örömömet, hogy látlak; nyomban aggodalom váltotta fel, mert az a pók feléd ereszkedett. A többit már tudod – fejezte be, s szomorúan nézte dagadt, kékülő kezét.

Mindez ördögi cselvetés is lehetett; ám arra gondoltam, milyen szép is lenne, ha gonosz természete hirtelen megváltoznék; hogy örülne ennek Sebastiana meg Pamela, s mindazok, akik annyit szenvedtek már kegyetlensége miatt!

– Bácsikám! – kiáltottam. – Várj meg itt! Elszaladok Sebastianához, ő ismeri a füvek titkát, kérek tőle valamit, ami meggyógyítja a pókmarást.

– Ó, Sebastiana… – dünnyögte Medardo; elnyújtózva feküdt, kezét melléhez szorítva. – Hogy van hát a nagy dajka?

Nem mertem neki megmondani, hogy Sebastiana nem lett leprás, csak ennyit motyogtam:

– Megvan… lassacskán… No, megyek! – s már szaladtam is. Semmire se vágytam inkább, mint hogy megkérdezzem Sebastianát: mit gondol e különös dolgokról?

A dajkát kunyhójában találtam.

Lihegtem a futástól meg a türelmetlenségtől, s kissé kuszán adtam elő az esete}; ám az öregasszonyt jobban érdekelte a marás, mint Medardo jótettei.

– Azt mondod, vörös pók volt? Igen, igen… tudok rá füvet… Egyszer egy favágónak feldagadt a karja… Azt mondod, jó lett? No hiszen! Mit akarsz, mit mondjon neked? Mindig ilyen volt… csak érteni kell a nyelvén… De hová is raktam azt a füvet? Elég, ha borogatást tesz rá. Nagy kópé ez a Medardo, az is volt mindig, kicsi gyerekkorától… No lám, ehol a fű, félretettem belőle egy zacskóval… Bizony, mindig ilyen volt: ha valami baja esett, jött a dajkához sírva… Mély az a marás?

– Egészen megdagadt a bal keze, így ni – mutattam.

– Ej, te gyerek, te gyerek… – nevetett Sebastiana. – A bal keze?… Hol van a bal keze, te? … Azt bizony Medardo úrfi otthagyta Bohémiában a törököknél hogy az ördög vigye el őket! – ott ám, az egész bal felével együtt!…

– Igaz… – kaptam észbe. – De mégis… ő ott állt, én meg itt… így tartotta a kezét, ni… Hogyan lehetséges ez?

– Nem tudod megkülönböztetni a jobbat a baltól? Hiszen már ötéves korodban megtanultad…

Most már egészen összezavarodtam. Sebastianának biztosan igaza van, de hát én meg mindenre fordítva emlékszem…

– Nos, vidd el szépen neki ezt a füvet! – mondta végül a dajka, én meg futásnak eredtem.

Kifulladva értem a patakhoz, de nagybátyám már nem volt ott: eltűnt – eltűnt a dagadt, mérgezett kezével.

Beesteledett; s még mindig ott kószáltam az olajfák alatt. S íme, egyszer csak megpillantottam. Ott állt a parton, háttal nekem, fekete köpenyébe burkolózva, egy fatörzsnek támaszkodott, és a tengert nézte. Éreztem, hogy újra elfog a félelem, elvékonyodott hangon, nagy nehezen nyögtem ki:

– Bácsikám, itt a fű… a marásra…

Hirtelen felém fordult, fél arca kegyetlen fintorba húzódott.

– Miféle fű, micsoda marás?! – kiáltott rám.

– Hát a gyógyfű… – hebegtem. Lám, hogy eltűnt arcáról az iménti szelíd, nyájas kifejezés: múló pillanat volt csupán. Most ugyan lassan valami erőltetett, feszes mosolyra húzódott a fél szája, de látni lehetett: ez csak amolyan alakoskodás.

– Igen… helyes… tedd oda… annak a fatörzsnek az odvába… Majd később elveszem… – mondta.

Engedelmeskedtem, benyúltam az üregbe. Darázsfészek volt A sok darázs mind nekem esett. Futni kezdtem, a raj nyomomban, végül belevetettem magam a patakba. Víz alatt úsztam, s így sikerült megszabadulnom üldözőimtől.

Mikor fölbukkantam, még hallottam az őrgróf távolodó, sötét kacaját.

Megint csak sikerült hát becsapnia! De sok mindent nem értettem, ezért fölkerestem Trelawney doktort, beszélni akartam vele. Az ánglius ott kuksolt sírásókunyhójában, valami anatómiai könyv fölé görnyedt, azt böngészte a kis olajmécses világánál. (Ritkán csinált ilyesmit.)

– Doktor, előfordult-e már valaha, hogy valakit megmart egy vörös pók, és baj nélkül megúszta? – kérdeztem tőle.

– Mit beszélsz? Vörös pók? – ugrott talpra a doktor. – Kit mart még meg a vörös pók?

– t az őrgrófot – mondtam. – Már vittem is neki gyógyfüvet a dajkától, de újra gonosz lett… Merthogy előbb úgy látszott, mintha megjavult volna, de újra gonosz lett, és visszautasította segítségemet.

– Épp most kúráltam az őrgróf vörös pók marta kezét.

– És mondja, doktor, milyennek látta őt: jónak vagy gonosznak?

Ekkor az ánglius elmondta, hogy s mint volt.

Miután otthagytam a füvön heverő nagybátyámat a dagadt kezével, arra sétált a doktor. Észrevette az őrgrófot, s mint mindig, most is rájött a félsz, igyekezett elbújni a fák között. De Medardo meghallotta léptei neszét, fölkelt s rákiáltott: – Hé, ki jár erre?! – Az ánglius ezt gondolta: „Ha rájön, hogy én bujkálok itt, ki tudja, még mit ki nem fundál ellenem!” – lélekszakadva rohant, hogy Medardo föl ne ismerje. Csakhogy megbotlott, s beleesett a patakba. Mármost hiába töltötte egész életét hajókon, Trelawney doktor nem tudott úszni; így hát csak kapálózott,

csapkodott veszettül, és segítségért kiáltozott. – Tartson ki egy kicsit, várjon! – szólt oda neki futtában az őrgróf; már ott is termett a parton, belegázolt a vízbe, miközben fájó kezével belekapaszkodott egy lecsüngő fagyökérbe; aztán szépen kinyújtózott a víz felszínén, míg csak lábával el nem érte a doktort.

Valósággal mentőkötéllé változtatta vékony, hosszú testét, hogy az öreg belecsimpaszkodva szárazra evickélhessen.

Amikor végre épségben s biztonságban ott álltak egymás mellett a parton, Trelawney csak hebegett-habogott:

– Ó, ó… mylord… igazán köszönöm… nem is tudom… – s nagyot prüszkölt az őrgróf arcába, merthogy alaposan megfázott.

– Egészségére! – mondta Medardo. – De vegye föl ezt, kérem! – s már rá is terítette köpenyét.

Trelawney szabadkozott, zavartabban, mint valaha. De az őrgróf nem engedett: – Csak hagyja magán, kedvesem, a magáé.

A doktor ekkor észrevette, hogy Medardónak feldagadt a keze.

– Miféle állat marta meg, mylord?

– Egy vörös pók.

– Engedje meg, mylord, hogy kikúráljam.

S már vitte is a sírásókunyhóba, ahol mindenféle gyógyírt meg borogatást- rakott az őrgróf kezére. Közben az elbeszélgetett vele – a legszívélyesebb emberi érdeklődéssel s nagyon udvariasan. Úgy váltak el, hogy megígérték egymásnak: hamarosan újra találkoznak, s megszilárdítják barátságukat.

– Doktor! – kiáltottam, mikor Trelawney befejezte elbeszélését – Doktor, az őrgrófot, akit megápolt, nem sokkal ezután újra hatalmába kerítette szörnyű őrülete, *s* egy felhőnyi darazsat szabadított rám.'

– Nem az, akit én gyógykezeltem – mondta Trelawney és hunyorított.

– Hogy érti ezt, doktor?

– Majd idejében megtudod. Egyelőre szót se, senkinek! És most hagyj magamra. Hadd böngésszem ezeket a könyveket… nehéz idők következnek…

Többet nem törődött velem, ismét belemerült szokatlan stúdiumába, az emberi test bonctanába. Valamit forgathatott a fejében, mert a következő napokban, mély hallgatásba burkolózva, egyre csak magában elmélkedett.

Mind többfelől kezdtek szállingózni a hírek Medardo kettős természetéről. Erdőben eltévedt gyerekekről beszéltek: a kicsik ijedten, szorongva bolyongtak a sűrűben, amikor a mankós

őrgróf rájuk talált, kézen fogva szépen hazavezette őket, s fügét meg fánkot adott nekik; szegény özvegyasszonyoknak segített rőzsét cipelni; viperamart kutyákat gyógyított meg; itt és ott titokzatos ajándékcsomagok kerültek a szegények küszöbére és ablakába; vihar által gyökerestől kitépett gyümölcsfák szépen kiegyenesítve, földdel megtámogatva újra a helyükön álltak, mielőtt gazdáik akár csak észrevették volna a kárt.

S mindezzel egy időben a fekete köpenyes őrgróf megjelenése sötét események előjele is volt: kövekkel eltorlaszolt barlangokban elrabolt gyerekekre leltek; sziklaomladékok, kivágott fatörzsek zúdultak rémült öregasszonyok felé; félig érett tököket vagdosott össze valaki a kertekben, merő rosszindulatból.

Az őrgróf egy idő óta kizárólag fecskékre lődözött íjával; mégpedig úgy, hogy a nyílvesszők nem ölték meg a madarakat, hanem megsebesítették és megnyomorították őket De mostanában olyan fecskéket is megfigyeltek, amelyek sínbe rakott és bekötözött lábbal, gyógyírral bekent vagy éppen összeenyvezett, megragasztott szárnnyal röpdöstek; egy egész raj ilyen furán felcicomázott fecskét lehetett látni, ezek, akárcsak valamiféle madárispotály lábadozói, mindig nagy óvatosan együtt repültek. S bármilyen hihetetlen, azt rebesgették, hogy Medardo – ugyanaz a Medardo! – volt a doktoruk is.

Egyszer egy vihar valami távoli, elhagyatott vidéken érte Pamelát, a kecskéjét meg a kacsáját. A lány tudta, hogy a közelben van egy barlang (kicsiny, alig észrevehető üreg a sziklák között), arra vette hát útját. Amikor odaért, látja ám, hogy egy elnyűtt, foltozott csizma kandikál ki az üregből, benn

meg ott kuporog, fekete köpenyébe csavarodva, a Féltestű! Futásnak eredt, de az őrgróf észrevette már; kimászott a zuhogó esőbe, s utánaszólt a lánynak:

– Gyere, húzódj itt meg szépen!

– Eszem ágában sincs! – válaszolt Pamela.

– Hiszen ott éppen csak egy ember fér el; maga össze akar engem nyomni.

– Ne félj – mondta az őrgróf. – Én kinn maradok, te meg kényelmesen ellehetsz a kecskéddel és a kacsáddal.

– A kecske és a kacsa akár meg is ázhat.

– Meglásd, ők is szépen beférnek.

Pamela már hallott egyet s mást az őrgróf különös jóságrohamairól. „No, majd meglátjuk!" – gondolta, s behúzódott az üregbe; ott összekucorodott, magához szorítva a két állatot. Az őrgróf odakünn állt a kis barlang szájánál, s köpenyét, mint valami sátorlapot, kifeszítette, hogy még a kacsát és a kecskét se érje az eső. Pamela tekintete a köpenyt tartó kézre esett, egy percre elgondolkozott, nézegetni kezdte a saját kezét, összehasonlította a jobbot meg a balt, majd harsogó kacagásban tört ki.

– Örülök, hogy jókedved van, lányka – mondta az őrgróf. – De ha szabad kérdeznem: min nevetsz?

– Azért nevetek, mert most már értem, mi bolondítja meg a földijeimet.

– No mi?

– Hát az, hogy kegyelmed jó is egy kicsit, meg rossz is. De most már minden érthető.

– Aztán miért?

– Mert rájöttem: kegyelmed a másik fél. Amelyik a kastélyban lakik, a gonosz, az az egyik fél. Kegyelmed meg a másik, az, amelyikről azt hitték, hogy elveszett a háborúban. Most pedig visszajött. És ez a jobbik fele.

– Ez kedves. Köszönöm.

– Így van. Nem bóknak szántam.

Íme hát Medardo története, úgy, ahogyan Pamela ezen az estén megtudta. Nem igaz, hogy az ágyúgolyó szétmorzsolta testének felét; csupán kettészelte őt. Egyik felét megtalálták a sebesültgyűjtögető felcserek, a másikat viszont senki sem vette észre, ott feküdt egy nagy halom keresztény meg török holtteste alatt. Éjjel aztán, úgy éjféltájt, két remete járt arra – nem tudni, vajon igazhitűek avagy mohamedán varázslók. Ezek a két sereg közti senkiföldjén éltek, s – legalábbis úgy mesélik – megpróbálták, egyszerre szolgálni a keresztény Szentháromságot és Mohamed Allahját. (Háborúban ilyesmi is előfordul.) Nos, e remeték megtalálták Medardo fél testét, s fura, bogaras kegyességüktől indíttatva magukkal vitték a barlangjukba: ott különféle – saját készítményű – balzsammal meg kenőcsökkel életre keltették, meggyógyították. Aztán, alighogy erőre kapott, kedvesen elbúcsúztak tőle, s útnak eresztették. A sebesült mankójára támaszkodva hónapokig, évekig vándorolt sok-sok keresztény országon keresztül, igyekezett haza a kastélyba; útközben mindenütt ámulatba ejtette az embereket jótetteivel.

Miután elbeszélte történetét, a jó fél-őrgróf megkérte Pamelát, hogy ő is meséljen a saját életéről. És Pamela sorra elmondta, mint fondorkodott ellene a gonosz Medardo, mint

kellett elmenekülnie hazulról, s most az erdőben bujdokolnia. A jó-Medardót mélyen meghatotta Pamela elbeszélése. Szánalmán osztozott a pásztorlányka üldözött erénye, a gonosz-Medardo vigasztalan szomorúsága s Pamela szegény szüleinek magánya.

– No hiszen! Az én szüleim… – mondta a lány. – Két vén lókötő! Rajtuk ugyan kár sajnálkoznia.

– Ó, gondold csak meg, Pamela, milyen szomorúak is lehetnek magános, öreg viskójukban! Senki sem törődik velük, senki sem segít nekik a munkában meg az állatok körül az istállóban.

– Szakadjon rájuk az istálló! – kiáltotta Pamela. – Kezdek rájönni: kegyelmed kissé túl lágyszívű, s ahelyett, hogy leszámolna a másik felével a gazemberségei miatt, mintha még őt is sajnálná.

– Hát hogyne sajnálnám? Én tudom, mit jelent fél embernek lenni.

– De maga más; kicsit hóbortos kegyelmed is, de jó lélek.

Ekkor a jó-Medardo így szólt:

– Látod, Pamela, ez a kettészelt állapot előnye: én ismerem és értem az élők s élettelenek szenvedését, mindenkiét, akiket csonka létük kínja mardos. Amíg egész voltam, nem tudhattam, mi ez; süketen és vakon, értetlenül ténferegtem a fájdalmas sebek között – mert a világ ott is merő seb, ahol az ép nem is sejti. Bizony, nem én vagyok az egyetlen kettészelt s meghasadt – egy kicsit mindenki az, te is, Pamela. Látod-e, én most olyan testvéri közösségbe tartozom, melyet azelőtt, egész koromban nem ismertem: a világ minden csonkaságának s hiányosságának közösségébe. Ha velem jönnél, megtanulnád te is: szenvednünk

kell mindenki bajáért, s magadon is csak úgy segíthetsz, ha másokkal törődöl.

– Ez nagyon szép – mondta Pamela –, de én nagy bajban vagyok a kegyelmed másik darabjával; szerelmes belém, és nem lehessen tudni, mit akar velem csinálni.

A vihar elvonult, nagybátyám földre ejtette ázott köpenyét, s így szólt:

– Én is szeretlek, Pamela.

A lány előugrott a barlangból.

– Mily öröm, mekkora boldogság! Az égen szivárvány, nekem pedig új szerelmesem akadt. Féltestű ez is, de jó lélek.

Elindultak a csupa sár ösvényen, sétálgattak a még cseperésző lombok alatt. Az őrgróf fél szája csonka mosolyra húzódott.

– Nos, mit csinálunk? – kérdezte Pamela.

– Én azt mondanám: menjünk a szüleidhez, szegénykékhez, segítsünk nekik.

– Eredj csak, ha kedved tartja.

– Igen, kedves, én szíves örömest mennék hozzájuk.

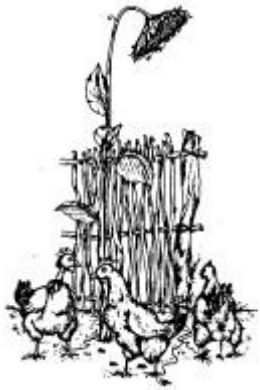

– Én pedig itt maradok! – szólt Pamela, és megállt a kecskével meg a kacsával.

– Közösen jótékonykodni: ez az egyetlen módja, hogy szeressük egymást.

– Kár. Azt hittem, más módja is van.

– Isten veled, kedves. Majd hozok neked mézeskalácsot – mondta az őrgróf, s elbillegett mankóján.

– Nos, mit szólsz ehhez, kecském?… És te, kiskacsám? – kezdett állataival társalogni a lány, amikor egyedül maradtak. – Hát én már mindegyikkel csak így járok?!

8

Elterjedt hát a hír: hazatért az őrgróf másik fele, s emez olyan jó, mint amilyen rossz amaz. Ettől kezdve Terralbában ugyancsak megváltozott az élet

Reggelenként elkísértem Trelawney doktort a betegeihez. Az ánglius ugyanis lassanként újra elkezdte orvosi gyakorlatát; most már észrevette, milyen sokféle nyavalya gyötri mifelénk az embereket – az elmúlt idők éhínségei aláásták egészségüket. A doktor bizony azelőtt mit sem törődött mindezzel.

Jártuk hát a vidéket, s minduntalan szemünkbe ötlött valami, ami arra mutatott, hogy nagybátyám megelőzött bennünket. Mármint a jó nagybátyám, természetesen, ö is minden reggel elindult kőrútjára – nemcsak a betegeket, hanem a szegényeket és tehetetlen öregeket is látogatta; mindenkit, aki segítségre szorult.

Bacciccia kertjében az érett gránátalmák kendővel voltak körülbugyolálva. Ebből tudtuk, hogy Baccicciának fáj a foga. A gazda nem tudta idejében leszedni a gyümölcsöt, Medardo hát bebugyolálta őket, hogy szét ne hasadjanak, meg ne romoljanak; de ezenkívül így értesítette a doktort: látogassa meg a beteget, és hozza magával a fogóját.

Cecco perjel tetőkertjében egy szál napraforgó nőtt, de olyan nyomorúságos, nem virágzott sohasem. Egyik reggel három tyúkot pillantottunk meg a növény körül, a korláthoz voltak

kötözve, finom madáreledelt csipegettek, és szorgalmasan trágyázták a napraforgó földjét. Megértettük a jeladást: a perjelnek heveny hasmenése van. Bácsikám azért kötözte oda a tyúkokat, hogy trágyázzák a napraforgót –, de egyúttal így értesítette Trelawney doktort a sürgős esetről.

Az öreg Giromina háza előtt vagy egy tucat csiga mászott a kapu felé – finom éticsiga valamennyi. Az őrgróf hozta őket az erdőből, ajándékba – de jeladás volt ez is: a szegény öregasszonynak rosszabbodott a szívbaja, a doktor tehát csendesen jöjjön, hogy meg ne ijessze.

Az effajta jeladásokkal jó-Medardo meg akarta kímélni a betegeket a váratlan és nyers orvosi beavatkozás rémületétől. De azt is elérte ezzel, hogy Trelawney, még mielőtt betette volna lábát a beteg házába, nagyjából már tudta, miről is van szó; így aztán az ángliusnak sikerült leküzdenie azt a zavart és idegenkedést, mely akkor fogta el, ha olyan- beteghez hívták, akiről nem is sejtette, mi a baja.

Egyszer csak vészkiáltás harsant, az egész völgy visszhangzott tőle: „A Gonosz! Jön a Gonosz!”

Nagybátyám gonosz felét látták a környéken lovagolni. Nosza bújt is mindenki rohanvást, legelébb Trelawney doktor, én meg utána.

Ahogy elfutottunk Giromina portája előtt, hát a lépcsőn ott csillog a sok széttaposott csiga, csupa tajtékos nyál és csigaháztörmelék az egész küszöb.

– Itt járt! Meneküljünk!

Cecco perjel tetőkertjében rászabadították a tyúkokat a gyékényre, ahol a paradicsomok aszalódtak – azok meg mindent összerondítottak, az egész istenáldotta szép termést.

– Meneküljünk!

Bacciccia kertjében valamennyi gránátalma a földön volt, tönkresilányítva, széttaposva, a kendők üresen, cafatokban lógtak az ágakon.

– Meneküljünk!

Így teltek napjaink, irgalom és rémület közt hányódva. A Jóságost (így hívták nagybátyám bal felét, megkülönböztetve a Gonosztól, jobb felétől) immáron szentként tisztelték. Akinek csak valami baja, bánata volt: az ágrólszakadtak, a nyomorékok, a megcsalt asszonyok – mind-mind hozzá futottak. Ha ezt kihasználja, ő lehetett volna az őrgróf. Ám ehelyett csak vándorolt továbbra is, szakadt, foszlott fekete köpenyében, csupa folt kék-fehér harisnyanadrágjában, mindegyre járta a vidéket mankójára támaszkodva, s jótékonykodott – jótékonykodott azzal, aki kérte, s azzal is, aki durván elutasította. Ha szakadékba zuhant s libát törte egy bárány, ha valaki részegen kést rántott a kocsmában, ha éjnek évadján

szeretőjéhez futott a házasságtörő asszony – mintha az égből pottyant volna, egyszeriben ott termett, feketén, szikáran, ajkán szelíd mosollyal; s már segített is, adta a jó tanácsokat, megelőzte a bűnt s az erőszakot.

Pamela továbbra is az erdőben élt. Két fenyő közé hintát függesztett fel magának, majd másikat is készített, valamivel teherbíróbbat, a kecske részére, s végül egy könnyebbet, ezt meg a kacsának. Két kedves állatával naphosszat csak hintázott-ringatózott. Ám a Jóságos mindig ugyanabban az órában előbukkant a fenyőfatörzsek közül; hátán batyuval, sántikálva érkezett. A batyuban mosni s foltozni való szennyes; az árváktól, koldusoktól s azoktól a betegektől szedte össze, akik egyszál egyedül éltek a világban. Az egészet szépen kimosatta Pamelával, így segítette őt is ahhoz, hogy jót cselekedjék. A lány, mivel már nagyon elunta az egyhangú erdei életet, lovagja segítségével kimosta hát a patakban a sok szennyest. Ezután a kitisztált ruhát kiteregette a hintakötelekre, a Jóságos meg leült egy kőre, s felolvasott a *Megszabadított Jeruzsálem*-ből.

Pamelát cseppet sem érdekelte a felolvasás. Kényelmesen elheveredett a fűben, tetvészkedett (merthogy az erdőben élve fölszedett egynémely élősdit), valami szamárkóróféle növénnyel vakargatta magát, aztán meg nagyokat ásított, miközben lábujjaival kavicsokat emelgetett a magasba, s elnézte rózsás, jócskán gömbölyű lábaszárát. A Jóságos meg csak szavalta a stanzákat, egyiket a másik után, föl se pillantott a könyvből, egyszer sem; így kívánta csiszolni az egyszerű lány modorát.

Ez viszont nem figyelt s unatkozott; ezért szép csöndesen arra ösztökölte a kecskét, nyalja félképen a Jóságost, a kacsát

meg arra vette rá, telepedjék a könyvre. A Jóságos hátrahőkölt, és elrántotta a könyvet, az becsukódott. E pillanatban bukkant fel a fák közt a Gonosz, lován feléjük vágtatott, s hatalmas, sarló alakú kardjával a Jóságos felé suhintott. A görbe kard éle a *Megszabadított Jeruzsálemet* érte, s hosszában hajszálpontosan kettémetszette. A könyv gerince a Jóságos kezében maradt, másik fele – ezernyi félbevágott lap – levegőbe röpült, s szerteszét szállongott. A Gonosz tovavágtatott; bizonyára a Jóságos fél fejét akarta kettéhasítani, de Pamela kedvencei a legjobbkor léptek közbe. Tasso művének fehérlő lapjai, félbevágott verssorai ide-oda szálldostak a szél szárnyán, majd libegve lehullottak, megpihentek a fenyőágakon, a füvön s a patak vizén. Pamela egy kis dombról bámulta a fehér forgatagot, s közben lelkendezett:

– Jaj de gyönyörű!…

Néhány félbevágott lap arra az ösvényre is hullott, amelyen Trelawney doktorral sétáltunk. Az ánglius röptében elkapott egyet, ide-oda forgatta, próbálta megfejteni a csonka, se füle, se farka verssorokat, s csak csóválta a fejét:

– Érthetetlen, teljességgel érthetetlen… ccc… ccc…

A Jóságos híre elért a hugenottákhoz is. Gyakran látták a vén Ezékielt, amint megállt a sárgálló szőlődomb legtetején, s a völgyből fölkapaszkodó köves öszvércsapást kémlelte.

– Atyám! – szólította meg egyik fia. – Úgy figyeli a völgyet, mintha várna valakit.

– Az ember dolga, hogy várjon – válaszolta Ezékiel az igaz bizalommal vár, a hitvány félelemmel.

– A Másik-lábára-sántát várja, atyám?

– Hallottál valamit róla?

– Másról sem beszélnek az egész völgyben, mint a Suta-Félkezűről. Gondolja, atyám, hogy ide is feljön?

– Ha mifelénk igazak élnek, s ő is igaz, semmi ok rá, hogy ne jöjjön.

– Az öszvérút túl meredek ahhoz, hogy valaki mankóval fölsántikáljon ide.

– Tudunk egy Féllábúról, akinek akadt erre a célra lova.

A többiek, mikor meghallották Ezékiel hangját, sorra előbukkantak a szőlőtőkék közül, s az öreg köré gyűltek. Szótlanul álltak, az őrgróf nevének hallatára kirázta őket a hideg.

– Ezékiel atyánk – mondták aztán –, amikor azon az éjjelen itt járt a Keszeg, s a villám szénné égette a fél tölgyfát, atyánk ezt mondta: egyszer talán még egy jobb vándor is meglátogat bennünket.

Ezékiel, szakállával mellét seperve, nagyot bólintott.

– Ez a Sánta, úgy hírlik, testben-lélekben hasonmása s ellentéte a másiknak: éppoly kegyes, mint amilyen kegyetlen amaz. Vajon ez az a vándor, akinek látogatását atyánk megjövendölte?

– Bármely út bármelyik vándora lehet – válaszolta az öreg így hát ő is.

– Akkor hát mindnyájan reméljük, hogy ő lesz a megjövendölt – mondták a hugenották.

Ezékiel felesége tűnt fel most, szőlőkaróval megrakott kocsit tolt, s merően maga elé nézett.

– Mindegyre bízunk – szólalt meg. – Ám ha az, ki most dombjaink körül sántikál, csupán egy szegény háborús nyomorék, akár jó, akár gonosz lélek, nekünk továbbra is, minden napon az igazság jegyében kell munkálkodnunk, földjeinket megművelnünk.

A hugenották így feleltek:

– Ez természetes; mondtunk olyasmit, aminek más lett volna az értelme?

– Nos, ha pedig mindnyájan egyetértünk, akkor szépen visszatérhetünk otthagyott kapáinkhoz, gyomirtó villáinkhoz.

– Dögvész és éhhalál! – üvöltött fel Ezékiel.

– Ki mondta nektek, hogy abbahagyjátok a kapálást?!

A hugenották iszkoltak, máris eltűntek a szőlősorokban, a barázdák közt buzgón keresni kezdték cserbenhagyott szerszámaikat. E percben Ezsau, aki az imént, kihasználva atyja figyelmetlenségét, felmászott egy fügefára, hogy megdézsmálja a koraérő gyümölcsöt, felkiáltott:

– Ni, ott lenn! Nézzétek csak, ki közeleg amott öszvérháton!

Valóban, egy öszvér cammogott fölfele a kaptatón, nyergéhez egy fél ember volt odaerősítve. Nem más, mint a Jóságos, ő vette meg ezt a nyomorult, vén állatot; már éppen bele akarták fojtani szegény dögöt a patakba, merthogy annyira a végét járta, még a mészárosnak se kellett.

„Elbír még ez engem – gondolta jó-Medardo –, hiszen csak feleannyit nyomok, mint más. Így legalább nekem is lesz paripám, s messzebbre is járhatok jótékonykodni.” Első ilyen hosszabb útja a hugenottákhoz vezetett.

Azok felsorakozva várták, feszesen, mozdulatlanul álltak, mint a cövek, és valami zsoltárt énekeltek. Aztán az öreg odalépett hozzá, és testvérként üdvözölte. A Jóságos leszállt az öszvérről, szertartásosan viszonozta az üdvözlést, kezet csókolt Ezékiel feleségének, aki ugyancsak ott állt, keményen és keserűen, érdeklődött mindenki hogyléte felől, s kinyújtotta kezét Ézsau sörtés üstöke felé, hogy megsimogassa, de az elrántotta fejét; megtudakolta kinek-kinek gondját-baját, s elmeséltette üldöztetésük történetét is, közben hol meghatottan bólogatott, hol öklét rázta. A hugenották persze nem élezték ki a vallási ellentéteket; úgy beszéltek sorsukról, mint afféle szerencsétlenségek sorozatáról, melyért csakis az általános emberi rosszaság vádolható. Medardo átsiklott afölött, hogy az üldözések kezdeményezője az az egyház, melyhez ő is tartozik, a hugenották pedig óvakodtak minden hitvallástól, már csak azért is, mert féltek, hogy teológiailag téves dolgokat mondanak. Így aztán eszmecseréjük amolyan általános és bizonytalan kegyességbe torkollott: egyöntetűen elítéltek minden erőszakot s kilengést. Mindenben egyetértettek, beszélgetésük mégis kissé hűvös volt.

A Jóságos ezután megtekintette a földeket, sajnálkozott a gyenge termésen, s örvendezett, hogy legalább a rozs kielégítő.

– Mennyiért adjátok el? – kérdezte tőlük.

– Fontját három tallérért – válaszolta Ezékiel.

– Három tallérért egy fontot? De barátaim!

Hiszen Terralba szegényei éhen vesznek, s nem képesek egy marék rozsot sem vásárolni! Tán nem tudjátok, hogy a jégeső az

egész völgyben tönkreverte a rozstermést, és rengeteg családot csakis ti menthettek meg az éhhaláltól?

– Tudjuk – mondta Ezékiel. – Éppen ezért adhatjuk el jó áron a rozsunkat.

– De hát ne feledkezzetek meg a könyörületről! Mit jelentene azoknak a szerencsétleneknek, ha leszállítanátok a rozs árát!… Gondoljátok meg, milyen jót cselekedhetnétek!…

Ezékiel mellén keresztbe fonta karját, úgy állt elébe (a hugenották is ezt tették – valamennyien utánozták az öreget).

– Testvérem – mondta a könyörületesség nem azt jelenti, hogy ráfizessünk a dologra.

A Jóságos továbbment a mezőkön; odább csontvázzá aszott öregek kapáltak a tűző napon.

– Rossz színben van, öregapám – szólította meg az egyik vénembert, akinek hosszú szakálla kapálás közben a térdét verdeste. – Tán nem érzi jól magát?

– Olyan jól érzem magam, mint az, aki hetvenéves korára egy tányér répalevessel a hasában napi tíz órát kapál.

– Ez Ádám, az unokafivérem – mutatta be Ezékiel. – Kiváló munkaerő.

– De hiszen kegyelmednek pihenni kellene meg jól táplálkozni, éppen mert ilyen öreg! – kezdte jó-Medardo; de Ezékiel durván odébbvonta.

– Testvérem, itt mi valamennyien kemény munkával keressük meg a betevőt – mondta ellentmondást nem tűrő hangon.

Még az imént, amikor leszállt az öszvérről, a Jóságos maga akarta megabrakoltatni állatját; kért hát egy zacskó zabot, hogy a szegény pára a meredek út után erőre kapjon. Ezékiel és felesége csak néztek egymásra; szerintük az ilyen öszvérnek egy marék vadcikória is megtette volna; de azok voltak a vendégfogadás legforróbb percei, így hát előhozatták a zabot. Ám most, ahogy visszagondolt erre, az öreg Ezékiel nem bírta elviselni a gondolatot, hogy az a rusnya, kehes dög fölfalja azt a kevés zabot, amijük még van; szép csendben, hogy vendég észre ne vegye, magához intette Ézsaut

– Eriggy suttyomban az öszvérhez – mondta a fiúnak –, vedd el előle a zabot, és vess neki valami mást.

– Tán asztma elleni főzetet?

– Bánom is én… amit akarsz! Kukoricacsutkát, csicseriborsó héját…

Ézsau odalopózott az öszvérhez, leakasztotta róla az abrakos tarisznyát; az állat megrúgta, egy darabig sántikált is utána. Hogy kárpótolja – magát, elrejtette a maradék zabot; majd eladja saját zsebére, gondolta, apjának meg azt mondta, hogy az öszvér már megzabálta az egészet.

A nap éppen aláhanyatlott. A Jóságos ott ácsorgott a hugenottákkal a mező közepén. Nem tudtak már mit mondani egymásnak. Ezékiel felesége szólalt meg végre:

– Kedves vendég, még egy jó órányi munka áll előttünk.

– Akkor hát nem zavarlak benneteket tovább.

– Isten áldjon, vendég.

S jó-Medardo elkocogott öszvérén.

– Szerencsétlen háborús rokkant… egy a sok közül – mondta az asszony, mikor már eltűnt a szemük elől. – Mennyien vannak ezen a vidéken! Szegénykék!

– Bizony, bizony… szegénykék… – bólogattak a többiek.

– Dögvész és éhhalál! – üvöltött a vén Ezékiel, miközben járta a földeket, és öklét rázta a hanyagul végzett munka s az aszály okozta károk láttán. – Dögvész és éhhalál!

9

Reggelenként gyakorta ellátogattam Pietrochiodo műhelyébe, látni akartam, miféle új gépeket, szerkezeteket eszkábál az ügyes mester. Az ács egyre kínzóbb gondok és lelkifurdalások között élt. A Jóságos ugyanis minden éjjel fölkereste, szemére vetette, hogy lám, milyen gonosz célokra használják találmányait, s arra buzdította: szerkesszen olyan masinériákat, melyek ne a bosszúszomjat és kegyetlenséget, hanem a jóságot szolgálják.

– De hát miféle gépet fabrikáljak, jó uram? – kérdezte Pietrochiodo.

– Nos, megmagyarázom neked: csinálhatnál például… – s a Jóságos belefogott annak a gépezetnek a leírásába, melyet ő rendelne, ha másik fele helyett ő volna az őrgróf. A magyarázathoz zavaros, kusza vázlatokat, rajzokat vetett papírra.

Pietrochiodónak eleinte úgy tűnt fel, hogy ez az alkotmány orgona, valami óriásorgona, melynek billentyűzetén édesebbnél édesebb muzsikát varázsolhatni elő. S már rendelkezett is: kutassák fel a sípok készítéséhez legmegfelelőbb faanyagot – amikor egy újabb tanácskozás a Jóságossal teljesen összezavarta, mert az, most úgy rémlett, azt akarta, hogy a sípokon keresztül ne levegőt, hanem lisztet lehessen fújtatni. Így hát orgona is legyen, meg malom is, mely őröljön a szegényeknek – és lehetőleg még kemence is legyen, süssön kalácsot, pogácsát… A

Jóságos nap nap után egyre tökéletesítette elképzelését, s mind több és több papírtekercset firkált tele rajzaival. Ám Pietrochiodo sehogy sem tudott vele lépést tartani. Ennek az orgona-malom-kemencének ugyanis még vizet is kellett volna húznia **a** kutakból, hogy megkímélje a fáradságtól a szamarakat; továbbá: kerekeken gördüljön, hogy más falvakat, városokat is ki lehessen elégíteni; ezenkívül: vasár- és ünnepnapokon ágaskodjon a levegőbe, s a rászerelt sok-sok hálóval fogjon lepkét.

Ilyeténképpen az ácsnak kételyei támadtak: vajon a kegyes célzatú gépek fabrikálása nem esik-e az emberi lehetőségek határain kívül? … S hátha épp csakis a kínzóeszközök, a kalodák képesek gyakorlati szempontból hasznosan és kifogástalanul működni?… És csakugyan: alighogy a Gonosz felvázolta neki valamely új masinéria eszméjét, Pietrochiodo máris tudta, hogyan valósítsa meg a tervet, rögtön munkához látott, s úgy tűnt neki, minden részlet – a legapróbb csavarig – tökéletesen a helyén van, másként el sem képzelhető, a kész szerkezet pedig szellemi és műszaki mestermunka!

Az ács gyötrődött: – Tán bennem rejlik a hiba… Tán én vagyok a gonosz, hogy csak a kegyetlen gépek sikerülnek?… – De közben buzgón s rátermetten fundálta ki az újabb és újabb elmés kínzóeszközöket.

Egy nap különös vesztőhely körül láttam serénykedni.

A fehér bitófa fekete deszkafal tövében állt, s az ugyancsak fehér színű kötél a falba fúrt két lyukon keresztül átvezetett a másik oldalra, ott csüngött alá a laza hurok.

– Mi ez a szerkezet, mester? – kérdeztem tőle.

– Olyan bitófa, amelyen oldalvást lehet akasztani – válaszolta.

– És kinek készítette?

– Valakinek, aki egy személyben bíró is, elítélt is. Fél fejével a legsúlyosabb büntetésre ítéli saját magát, fejének másik felét pedig bedugja a hurokba, s kiadja utolsó leheletét. Én azt szeretném, ha a két dolgot felcserélné…

Megértettem: a Gonosz érzi másik felének egyre növekvő népszerűségét, s eltökélte, hogy mielőbb elveszejti.

Valóban, hívatta poroszlóit, és így szólt hozzájuk:

– Már jó ideje egy gyanús, kósza vándor zaklatja tartományunkat, konkolyt hint mindenfelé. Megparancsolom: holnap délig fogjátok el, s végezzétek ki az izgatót.

– Parancsára, nagyurunk – mondták a porkolábok, és sarkon fordultak. A Gonosz, mivel csak fél szeme volt, nem vette észre, hogy közben összekacsintanak.

Tudni kell, hogy épp azokban a napokban összeesküvés szövődött a kastélyban, s ebben a porkolábok is részt vettek. Azt tervezték, hogy foglyul ejtik és elteszik láb alól a jelenlegi fél-

őrgrófot, s címét-rangját meg a kastélyt átadják a másik félnek. Az viszont semmiről sem tudott. Éjjel a pajtában – mert ott lakott – egyszer csak arra ébred, hogy porkolábok veszik körül.

– Ne féljen, uram – mondta a főporkoláb –, az őrgróf küldött bennünket, hogy koncoljuk fel kegyelmedet; de mi belefáradtunk immár az ő kegyetlen zsarnokságába, s elhatároztuk, hogy őt koncoljuk fel, s kegyelmedet állítjuk a helyébe.

– Mit hallok?! S már meg is tettétek? Ügy értem: felkoncoltátok az őrgrófot?

– Nem, de holnap reggel nem teketóriázunk tovább, szerét ejtjük annak is.

– Ó hála az egeknek! Nem, nem… ne szennyezzétek be vérrel a kezeteket! Épp elég folyt eddig is… Mi jó származhatnék az olyan uralomból, mely bűnben fogant? …

– Sebaj! Akkor a toronyba zárjuk, s úgy is nyugtunk lehet tőle.

– Kérve kérlek benneteket: ne emeljetek rá kezet, és senki másra se! Engem is fájdalommal tölt el az őrgróf zsarnoksága;

ám nincs más mód: jó példát kell neki mutatnunk nemességből, erényességből.

– Akkor hát kegyelmedet kell felkoncolnunk, uram.

– De nem! Mondtam, hogy senkit se koncoljatok fel…

– Igen ám, csakhogy ha nem tesszük el láb alól az őrgrófot, akkor engedelmeskednünk kell neki.

– Tessék, fogjátok ezt a tégelyt. Még van benne néhány maradék uncia abból a balzsamból, mellyel a bohémiai remeték gyógyítottak, s mely mindeddig hasznomra vált, ha időváltozáskor fájni kezdett az óriási sebhely. Vigyétek el az őrgrófnak, s csak ennyit mondjatok: az küldi ezt az ajándékot, aki tudja, mi az, ha valakinek csomókban végződnek az erei.

A porkolábok elvitték a tégelyt az őrgrófnak, az pedig fővesztésre ítélte őket. A többi összeesküvő erre elhatározta: kirobbantják a fölkelést, hogy megmentsék társaikat. Csak hogy ügyetlenek voltak. Az őrgróf felgöngyölítette az összeesküvés szálait, s vérbe fojtotta a lázadást. A Jóságos szorgalmasan hordta a virágot a sírokra, s vigasztalta az özvegyeket és az árvákat.

Egyvalakit nem indított meg soha a Jóságos jósága: az öreg Sebastianát. Buzgó jótékonyságportyáin a Bal gyakorta megállt a dajka kunyhójánál, bement hozzá, s mindig igen figyelmes volt, kedvesen érdeklődött hogyléte felől. Az meg egyre csak korholta, mosta a fejét. Tán homályos és sokrétű anyai szeretete miatt, tán mert az öregség kezdte összezagyválni gondolatait, a dajka nem nagyon törte magát, hogy a két Medardót megkülönböztesse: megszidta az egyik felet a másik

gonosztettéért, s a másiknak olyan tanácsot adott, amelyet csak emez fogadhatott volna meg, és így tovább.

– Mért fejezted le Bigin anyó kakasát? Egyebe se volt szegénykének… Szép dolgokat művelsz, ilyen nagy fiú létedre!

– De miért nekem mondod ezt, édes dajkám? Tudod, hogy nem én voltam…

– Nem-e? No, halljuk csak: akkor hát ki volt?

– Én. De…

– No, ugye!

– De nem ez az én voltam, aki…

– Eh! Azt hiszed tán, hogy mert öreg vagyok, meghibbantam? Ha valami gazemberségről hallok, rögtön tudom, hogy te követted el. Azt mondom magamban: megesküdnék, hogy ez Medardo mancsocskájának a nyoma…

– Csakhogy mindig tévedsz!

– Még hogy tévedek!… Ti, fiatalok mindig azt mondjátok nekünk, öregeknek, hogy tévedünk … És ti?!… Odaadtad a mankódat az öreg Izidornak…

– Igen, ez én voltam…

– S még dicsekszel? Tudod, mire használta? A szegény feleségét verte vele…

– Azt mondta, nem tud járni a köszvényétől…

– Alakoskodott. És te rögtön odaadod a mankódat, ő eltöri a felesége hátán, te meg egy kétágú botra támaszkodva bicegsz tovább… Egy szemernyi eszed sincsen, ez az igazság! Mindig ugyanaz a história!… Hát amikor Bernardo bikáját törköllyel leitattad?!

– De hisz az nem én…

– No persze! Már megint: nem te voltál! Csakhogy mindenki téged vádol, barátocskám! Ő volt, mondják, ő, mindig ő… az őrgróf!

A Jóságos gyakori látogatásai Pratofungóban nemcsak a dajkához való gyermeki ragaszkodásának voltak köszönhetők, hanem annak is, hogy ez időben a szegény leprások istápolására adta fejét. A kórság nem fogott rajta (valószínűleg még mindig a remeték titokzatos kúrája védte), keresztül-kasul járta a falut, s percenként érdeklődött, kinek mire van szüksége; nem hagyott nyugtot nekik, amíg minden áldozatot meg nem hozhatott értük. Gyakran poroszkált öszvére hátán Pratofungóból Trelawney doktor kunyhójához és vissza, orvosi tanácsokat és gyógyítószereket kért az ángliustól. Nem, a doktor most se merészkedett a leprások közelébe, de mintha a jó-Medardo közvetítésével valamelyest érdeklődni kezdett volna irántuk.

De nagybátyám még többet akart. Elhatározta, nemcsak a leprások testét – lelküket is meggyógyítja. Állandóan ott járt-kelt közöttük, papolt, erkölcsi prédikációkat tartott, mindenbe beleütötte az orrát, s mindegyre megbotránkozott. A leprások ki nem állhatták. Hová tűntek a boldog, kicsapongó pratofungói napok! Senki sem tehetett kedvére semmit anélkül, hogy ez a keszeg, féllábú, fekete ruhás alak, ez a szertartásoskodó faszent ne kötött volna bele a nyílt piacon, rosszmájúan és csipkelődve ne vádolta volna, örökös szemrehányásaival még a muzsikát is megutáltatta velük. Merthogy ez felesleges és frivol dolog, nem alkalmas nemes érzelmek keltésére. Különös hangszereiket belepte a por. Az asszonyok nem engedhettek szabad folyást szenvedélyeiknek, s az örömünnepek, dínomdánomok híján

egyszeriben magukra maradtak betegségükkel – szembe kellett nézniök vele; sírással, panaszkodással teltek estéik.

– A két fél közül a Jóságos rosszabb a Gonosznál – kezdték mondogatni Pratofungóban.

De nemcsak a leprások csodálata apadt el.

– Még szerencse, hogy az ágyúgolyó csak kettészelte – ilyenformán beszélt most már mindenki –, ki tudja, mit meg nem érnénk, ha akkor háromfelé szakad.

A hugenották immár miatta is őrséget állítottak; hiszen a nap minden órájában felbukkant, kiszimatolta, hány teli zsák van a magtárakban, papolt magas gabonaáraik miatt, aztán széltében-hosszában kibeszélte őket – rontotta az üzletüket.

Így teltek a napok Terralbában, s a mi érzelmeink mindjobban eltompultak, bizonytalanokká váltak, míg végül már úgy rémlett; elveszetten kóvályogtunk, az egyformán embertelen bűn és erény között.

10

Nincsen olyan holdvilágos éjszaka, amikor a gonosz lelkek aljas ösztönei, akár kígyófészekben a kígyók, egymás hegyén-hátán össze ne gubancolódnának; s amikor a kegyes szándék, lemondás és önmegtagadás hófehér lilioma ki ne virágoznék… Így egy ilyen éjjelen Medardo két fele, ellentétes indulatoktól űzve, bolyongott Terralba sziklafalai között.

Reggelre mindketten határoztak, s hozzáláttak tervük végrehajtásához.

Pamela anyja éppen vizet mert; csapdába botlott, s beleesett a kútba. A kötélbe kapaszkodott, és segítségért kiáltozott, amikor hirtelen árnyék borult a kút nyílása fölé: a Gonosz sötét alakja takarta el az eget.

– Csak beszélgetni akartam. Arról van szó: mostanában gyakran láthatni egy kettészelt csavargót a lánya társaságában. Kényszeríteni kell őt: vegye el Pamelát. Végül is hírbe hozta, s ha nemesember, ezt jóvá kell tennie. Én így gondolom. Ne kívánja, hogy másképp magyarázzam meg…

Nem sokkal később Pamela apja egy zsák olajbogyót vitt a présházba; a zsák lyukas volt, s a bogyó hosszú csíkban végigszóródott az ösvényen. Amikor megérezte, hogy hátán könnyebb lett a teher, apóka letette a zsákot, s ekkor észrevette, hogy majdnem üres.

De látja ám, hogy mögötte baktat a Jóságos: szedi föl egyenként a bogyókat, s rakja a köpenyébe.

– Azért követtem, apó, hogy beszéljek magával, s lám, olyan szerencsém volt: megmenthettem az olajbogyóját. Nos, hallja, mi nyomja a szívem. Egy idő óta az jár az eszemben, hogy az emberek boldogtalansága, melyet enyhíteni akartam, tán épp keserűbbé válik jelenlétemtől. Elmegyek, itthagyom Terralbát. De csak ha távozásom visszaadja két ember békességét: a lányáét, aki most egy barlangban alszik, holott előkelő főúri élet vár rá – s az én boldogtalan jobbfelemét, akinek ilyenformán nem kellene magában maradnia. Egyesüljenek hát ők ketten – forrjanak össze házasságban!

Pamela épp egy mókust idomítgatott, amikor anyja, aki úgy tett, mintha csak fenyőtobozért jött volna az erdőbe, rábukkant.

– Pamela – mondta anyóka –, itt az ideje, hogy az a vándor, akit Jóságosnak neveznek, elvegyen feleségül.

– Kinek az ötlete ez? – kérdezte a lány.

– Hírbe hozott, hát vegyen is el. Ő olyan nemes lelkű; ha így mondod neki, nem utasít el.

– De hát hogy jutott eszedbe ez?

– Pszt! Hallgass! Ha tudnád, ki mondta nekem, nem kérdezősködnél annyit… Nos, maga a Gonosz mondta, úgy bizony, a mi nagyságos őrgrófunk!

– Vigye el az ördög… – mondta Pamela, kiejtve öléből a mókust. – Vajon miféle csapda ez már megint?

Nem sokkal ezután – a lányka épp azt próbálgatta, hogyan lehet fűszállal fütyülni – apóka bukkant fel (ő meg úgy tett, mintha rőzséért jött volna).

– Pamela – szólt apóka itt az ideje, hogy igent mondj a Gonosz őrgrófnak; de csak akkor, ha megesküsztök a templomban.

– Ezt te találtad ki, vagy mondta neked valaki?

– Hát nem szeretnél őrgrófné lenni?

– Felelj arra, amit kérdeztem.

– No, jó. Képzeld hát: a legjobb lélek mondta… a vándor… az, akit Jóságosnak hívnak…

– Ó… nincs annak egy csepp sütnivalója se! No, majd meglátod, mit teszek!

A Gonosz elgondolkozva poroszkált a cserjésben; latolgatta haditervét: ha Pamela házasságot köt a Jóságossal, a törvény előtt Medardo di Terralbáné lesz, vagyis az ő felesége. Ennélfogva könnyűszerrel elragadhatja vetélytársától, hisz az amúgy is olyan szelíd, oly kevéssé harcias…

Ahogy ösztövér lova hátán imígy elmélkedik, egyszer csak elébe áll Pamela, s így szól hozzá:

– Őrgróf, úgy határoztam: ha még állja a szavát, megesküdhetünk.

– Kivel akarsz megesküdni? – így az őrgróf.

– Kegyelmeddel. El is megyek a kastélyba, és én leszek az őrgrófné.

Ez váratlanul érte a Gonoszt. Ezt gondolta: „No, akkor fölösleges végigjátszani a komédiát, nem kell összeeskettetnem a másik felemmel; én veszem feleségül, és kész.”

Így szólt hát:

– Állom.

Mire Pamela:

– Beszéljen kegyelmed az apókámmal.

Nem sokkal ezután a Jóságossal találkozott Pamela.

– Medardo, úgy érzem, igen-igen beléd szerettem – mondta –, ha boldoggá akarsz tenni, meg kell hogy kérjed a kezem.

Szegény Jóságos! Oly nagylelkűen lemondott már, csak hogy a lányt boldoggá tegye… Most tátva maradt a szája. Ezt gondolta: „De hiszen ha az teszi boldoggá, ha az én feleségem lesz, mégsem esküdhet meg a másikkal…” Fennszóval meg ezt mondta:

– Kedvesem, máris szaladok, hogy előkészítsem az esküvőt.

Mire a lány:

– Kérlek, beszélj a mamámmal…

Amikor kitudódott, hogy Pamela házasságra lép – egész Terralba felbolydult. Ki azt mondta, az egyiknek lesz felesége, ki meg, hogy a másiknak. A lány szülei mintha éppenséggel össze is akarták volna kavarni a dolgot. Való igaz: a kastélyt földíszítették, kívül-belül tükörfényesre takarították, mint valami nagy ünnepre. Az őrgróf fekete bársonyruhát csináltatott magának, sonkaujjal meg buggyos nadrággal. S a vándor is. Ő is nekiesett szegény öszvérének a lóvakaróval, hogy kifényesítse a szőrét, s megfoltoztatta ruhája könyökét, nadrágja térdét. A templomban is valamennyi gyertya égett – minden eshetőségre készen.

Pamela kijelentette, hogy csak abban a percben jön elő az erdőből, amikor elindul a nászmenet Én a kelengyéje után futkostam. Fehér ruhát varrt magának, fátyollal, hosszú

uszállyal, s levendulából font hozzá koszorút meg övet. S mert a fátyol anyagából maradt még néhány méter, a kecskét meg a kacsát is menyasszonyi ruhába öltöztette; így szaladt végig az erdőn a két állat utána – míg csak a fátyol ronggyá nem foszlott a fák ágaiba akadva, az uszály pedig föl nem szedte az ösvények valamennyi száraz fenyőtűjét és tüskés gesztenyeburkát.

De az esküvőt megelőző éjjelen gondterhelt volt, s félt is kissé. Egy kopár dombocska tetején ült, uszálya a lába köré csavarodva, levendulakoszorúja félrecsúszva. Állát tenyerébe támasztva csak nézte körös-körül a nagy erdőt, és sóhajtozott.

Én állandóan körülötte lebzseltem, mert Ézsauval együtt mi voltunk az apródjai. (Pajtásom ugyan sohasem mutatkozott.)

– Melyikhez mégy feleségül, Pamela? – kérdeztem.

– Nem tudom – válaszolta –, igazán nem tudom, mire fordul. Jóra?… Rosszra?…

A sűrűből hol valamiféle torokhangú kiáltás, hol meg sóhajtás hallatszott. A kettészelt kérők voltak. Fekete köpenyükbe burkolózva, magánosan poroszkáltak a szűk hegyi ösvényeken, meredek sziklafalak között – az egyik ösztövér paripáján, a másik vedlett öszvére hátán; így bolyongtak a menyegző előtti virrasztás lázában, s- izgatott képzelgéseik rabjaiként fel-felbődültek, illetve sóhajtottak. A ló meredek sziklákon, tátongó szakadékokon ugratott keresztül, az öszvér szelíd lankákra kaptatott fel, s szelíd völgyhajlatokba ereszkedett alá – anélkül hogy a két lovas egyetlenegyszer is találkozott volna.

Hajnalban aztán a ló, mert lovasa vágtára fogta, megbotlott és lesántult; a Gonosz lekésett az esküvőről. Az öszvér viszont

szép lassan, óvatosan lépegetett, így a Jóságos idejében ott volt a templomban; épp utolérte a menyasszonyt, akinek Ézsauval együtt mi hordoztuk az uszályát. (Ézsau persze húzatta magát.)

Az egybegyűltek megrökönyödve s kissé csalódottan vették tudomásul, hogy a templomkapun csak a Jóságos billeg be mankóján, ő a vőlegény. De azért az esketési szertartás annak rendje és módja szerint folyt le. A jegyesek elmondták az igent, gyűrűt váltottak, s a pap is elmondta az igét:

– Medardo di Terralba és Pamela Marcolfi, én összekötlek benneteket a házasság szent kötelékével.

E percben lépett be a templomkapun az őrgróf – új buggyos nadrágos, sonkaujjú bársonyruhája csupa sár és piszok. Előresántikált és így szólt:

– Medardo di Terralba én vagyok, tehát Pamela az én feleségem.

A Jóságos odabicegett hozzá.

– Nem! Én vagyok az a Medardo, aki Pamelát oltár elé vezette! – mondta.

A Gonosz eldobta mankóját, és szablyájához kapott, s a Jóságos kénytelen volt ugyanezt tenni.

– Kard ki kard!

A Gonosz támadóállásba lendült, a Jóságos hátrált de máris mindketten a földön hemperegtek.

Belátták, hogy képtelenek fél lábon egyensúlyozva bajvívni; el kellett hát halasztaniok a párbajt, hogy jobban felkészülhessenek rá.

– Én meg tudjátok, mit csinálok? – szólt Pamela. – Visszamegyek az erdőbe! – s már szaladt is ki a templomból.

Apródjai ottmaradtak, így most senki sem tartotta uszályát A hídon találkozott a kecskével meg a kacsával; már várták, s most fürgén tipegve csatlakoztak hozzá.

A párbaj időpontját hajnalra tűzték ki, helyéül pedig az Apáca-ligetet választották. Pietrochiodo mester egy-egy körzőszerű műlábat készített nekik; ha ezt félbevágott derekukra csatolták, s hegyét a földbe szúrták, meg tudtak állni, sőt előre-hátra hajlítgatva testüket még helyet is változtathattak. A leprás Galateo látta el a párbajvezetői teendőket (nemesember volt, míg meg nem betegedett); a Gonosz segédei: Pamela apja meg a főporkoláb; a Jóságosé két hugenotta. Trelawney doktor volt a párbajorvos. Egy egész bála kötszert s égy hordónyi gyógyírt hozott magával, mintha legalábis ütközethez vonult volna ki. Ennek én láttam hasznát, mert nekem kellett segédkeznem a cipekedésben, s így jelen lehettem a bajvívásnál.

Az Apáca-ligetben zöldesen derengett a hajnal. A két keszeg alak a mező közepén feketéllett; kivont karddal, készenlétben álltak. A leprás belefújt kürtjébe – ez volt a jel. S ekkor megrezdült az ég, mint valami kifeszített hártya; a mormoták barlangjukban belevájták körmüket a földbe; a szarkák, ki sem véve fejüket a szárnyuk alól, tollukat kezdték tépkedni, így okozva fájdalmat maguknak; a giliszta befalta saját farkát; méregfogával önmagába mart a vipera; a darázs kőbe szúrt, és összetörte fullánkját… Igen, minden önmaga ellen fordult – a kutakban jéggé dermedt a víz; a zuzmó megkövült, s mohává lágyultak, a kövek; a száraz falevél egyszeribe humusszá változott, s a fákat megölte az ereikben megfagyott gyanta. És ím az ember is: mindkét kezében kard, úgy támad önmaga ellen.

Pietrochiodo még ez egyszer mesterművet alkotott: a műlábak köröket írtak le a mezőn, s a bajvívók hol pattanó, ádáz támadásokba lendültek, hol cselesen, védekezve hátráltak. De vágásaik nem ültek. Minden egyes összecsapásnál úgy látszott: kardhegyük biztosan, kivédhetetlenül tör az ellenfél lebbenő köpenye felé, mintha ki-ki elszántan a másiknak azt az oldalát támadná, amely nincsen – vagyis ahol neki magának kellene lennie. Ha nem fél, hanem egész párbajozók állnak egymással szemben, ki tudja, már hányszor megsebesültek volna. A Gonosz dühöngve, vadul küzdött, de egyetlenegyszer sem sikerült támadásait arra irányítania, ahol ellenfele valójában volt. S a Jóságos is: bár a balkezesek mesterfogásait alkalmazhatta, egyre csak az őrgróf köpenyét lyuggatta keresztül.

Egyszer csak összeakadt a két markolat, s a körzőműlábak hegye is úgy befúródott a talajba, mint a borona szege. A Gonosz

hirtelen kiszabadította magát, s egyensúlyát vesztve máris ott hempergett a földön; de zuhanás közben még sikerült borzalmas fejvágást mérnie ellenfelére. Tulajdonképpen nem is reá, csak majdnem: kardjával ama vonal mentén szelt végig – egészen pontosan –, mely határt szabott a Jóságos fél testének; oly közel, hogy nem is lehetett rögtön tudni, vajon azon innen vagy túl sújtott le. De hamarosan megláttuk: a köpeny feketéje bíborvörösbe váltott, tetőtől talpig átitatta a vér – s többé nem volt kétség.

A Jóságos összeroskadt, de estében még egy utolsó – íves, szinte kegyes – mozdulattal ő is odasuhintott; a penge ellenfele közvetlen közelében, homlokától altestéig cikkant, azt a határvonalat súrolta, amelyen innen a semmi, túl pedig a Gonosz kezdődött. Immár annak is ömlött a vére – csak úgy dőlt a hatalmas, régi sebhelyből. A két fejvágás újra elnyisszantotta mindkettőjük elkötött ereit, s feltépte a hegeket, mely szétválasztotta őket. Most hát hanyatt feküdtek, s kiömlő vérük egybefolyt, újra összekeveredett a porban.

A borzalmas látvány egészen lenyűgözött, így mit sem törődtem Trelawneyvel. Egyszer csak azt veszem észre, hogy a doktor örömében szöcskelábán nagyokat ugrik, csapkod a tenyerével, s ezt kiabálja:

– Megmenekült! Megmenekült! Bízzátok csak rám, hadd csinálom!

Félóra múlva egyetlen sebesült feküdt a saroglyán, azt vittük a kastélyba. A Gonosz és a Jóságos szorosan egymáshoz volt pólyálva. A doktor nem sajnálta a fáradságot: egybeillesztette valamennyi belső részüket, minden szál erüket, aztán egy

kilométernyi pólyával legöngyölte az egybeillesztett testet – oly vastagon, hogy inkább valami ókori bebalzsamozott múmiának tetszett, nem sebesültnek.

Nagybátyám hosszú ideig élet s halál közt lebegett, éjjel-nappal virrasztottak mellette. Egy reggel Sebastiana, a dajka, amint elnézte arcát, melyet hosszában vörös csík szelt át, egyszer csak így szólt:

– Ni, megmozdult!

Valóban, bácsikám vonásai megrándultak; s a doktor sírva fakadt örömében, látván, hogy az izomrángás az egyik arcfélről átterjed a másikra.

Végül is Medardo felnyitotta szemét, s ajka is megnyílt; eleinte feldúlt, torz kifejezés ült arcán: egyik szeme vadul hunyorgó, a másik esdeklő; itt összeráncolt homloka amott derűs; fél szája mosolyog, másik fele csikorgatja a fogát. Aztán lassanként helyreállt az arc harmóniája.

– Meggyógyult! – jelentette ki Trelawney doktor.

Pamela meg így lelkendezett:

– Végre olyan férjem lesz, akinek minden kelléke megvan!

Így hát nagybátyám, Medardo újra egész ember lett: se nem jó, se nem rossz – jónak s rossznak keveréke. Látszólag semmiben sem különbözött attól, aki akkor volt, mielőtt kettészelték volna. Csakhogy most már mindkét fél tapasztalatai egyesültek benne, így nagyon bölcsnek kellett lennie. Boldogan élt, sok-sok gyermeke született, s igazságosan uralkodott. A mi életünk is jobbra fordult. Tán azt is vártuk, hogy most, amikor az őrgróf ismét egyben van, valami csodálatosan boldog korszak köszönt

ránk; de hát világos: ahhoz, hogy az egész világ teljessé váljék, nem elég egy teljes őrgróf.

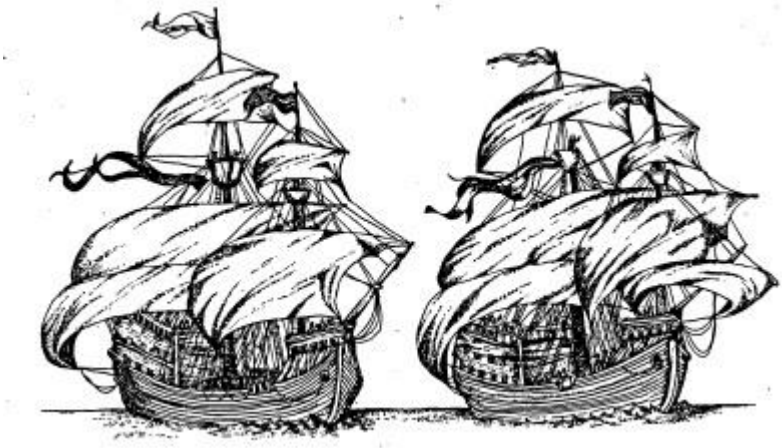

Mindenesetre Pietrochiodo már nem akasztófákat ácsolt, hanem malmokat. És Trelawney is: a kanyaró, az orbánc kedvéért elhanyagolta a lidércfényeket. Én viszont ennyi teljesség és tökéletesség közepette mind szomorúbbnak, bágyatagabbnak s tökéletlenebbnek éreztem magam. Olykor az ember azt hiszi magáról, hogy nem teljes, pedig csak fiatal.

A serdülőkor küszöbére érkeztem, s még mindig el-elbújtam az erdőben, a hatalmas fák vízmosta gyökérzete között, hogy ott meséket mondjak magamnak. Egy-egy fenyőtű személyesítette meg a lovagot, a várúrnőt, az udvari bolondot; a szemem előtt mozgattam őket, és elrévültem a végeérhetetlen mesékben. Majd el szégyelltem magam a túlfűtött képzelgések miatt, s hazaiszkoltam.

Aztán eljött az a nap is, amikor Trelawney doktor magamra hagyott. Egy reggel egész flottányi hajó futott be az öbölbe – fedélzetük mellvéddel erődített, árbocukon angol lobogó; a

révnek tartottak. Egész Terralba a partra tódult – kivéve engem, aki mit se tudtam az eseményről. A fedélzetek mellvédjét s az árbocokat ellepte a sok matróz; ananászt meg teknősbékákat mutogattak, papírtekercseket göngyölítettek ki, jelmondatok voltak rajtuk, latinul és angolul. A vezérhajó parancsnoki hídján, tisztjei körében, parókás fején süveggel ott állott Cook kapitány; látcsövével vizsgálgatta a partot, s amint észrevette Trelawney doktort, kiadta az ordrét, hogy a zászlókkal tüstént közvetítsék üzenetét:

„Doktor, jöjjön rögtön a hajómra, folytatnunk kell azt a huszonegyes játszmát!" Orvosunk búcsút mondott Terralbának, és magunkra hagyott. A matrózok rázendítettek az „Ó, Ausztrália!'* kezdetű himnuszra, s a doktort – aki most egy „rossznyavalyá"-val teli hordón lovagolt – felhúzták a fedélzetre. Ezután a hajók fölszedték a horgonyt.

Én mindebből semmit se láttam. Az erdőben kuksoltam éppen, és meséltem magamnak. Elkésve értesültem a történtekről, futottam a partra, és kiáltoztam:

– Doktor! Trelawney doktor! Vigyen magával! Nem hagyhat itt egyedül, doktor!

De a hajóknak ekkor már csak az árbocuk látszott a látóhatáron. Itt maradtam hát. Itt, ebben a felelősséggel és lidércfényekkel teli világban.